

Kaisa Kakko

Lasten, nuorten ja lapsiperheiden kotoutumista tukevan toiminnan juurruttaminen kuntien kehittämishankkeissa

Metropolia Ammattikorkeakoulu

Hyvinvointi ja toimintakyky

Sosiaalialan ylempi ammattikorkeakoulututkinto (Sosionomi YAMK)

Opinnäytetyö

3.3.2014

<p>Tekijä Otsikko</p> <p>Sivumäärä Aika</p>	<p>Kaisa Kakko Lasten, nuorten ja lapsiperheiden kotoutumista tukevan toiminnan juurruttaminen kuntien kehittämishankkeissa</p> <p>64 sivua + 3 liitettä 3.3.2014</p>
<p>Tutkinto</p>	<p>Sosiaalialan ylempi ammattikorkeakoulututkinto</p>
<p>Koulutusohjelma</p>	<p>Hyvinvointi ja toimintakyky</p>
<p>Suuntautumisvaihtoehto</p>	<p>Sosionomi yamk</p>
<p>Ohjaaja</p>	<p>Lehtori Katja Ihamäki</p>
<p>Opinnäytetyöni tarkastelee hankkeissa kehitetyn kotoutumista tukevan toiminnan juurruttamista osaksi kuntien olemassa olevia peruspalveluja. Opinnäytetyöni liittyy Pääkaupunkiseudun Sosiaalialan Osaamiskeskus Soccan työ- ja elinkeinoministeriöltä saamaan toimeksiantoon, jossa tarkoituksena on maahanmuuttajien kotoutumisen ja työllistymisen edistämiseksi suunnatussa kuntapilottiohjelmassa vuonna 2009-2011 mukana olleiden hankkeiden tulosten ja hyvien käytäntöjen levittäminen.</p> <p>Opinnäytetyöni kohteena olivat kuusi ohjelmassa mukana ollutta kuntaa, joissa on kehitetty kotouttamista tukevaa toimintaa lapsille, nuorille ja lapsiperheille. Opinnäytetyön tutkimuskysymyksiä olivat: Mitä hyötyä hankkeet ovat tuoneet kuntien kotouttamistyöhön? Minkälaisia kokemuksia kuntien toimijoilla on lasten, nuorten ja lapsiperheiden kotoutumista tukevan toiminnan juurruttamisesta osaksi kuntien peruspalveluja?</p> <p>Taustateoriana olivat monikulttuurisuutta, kotouttamista ja hyvien käytäntöjen juurruttamista koskeva aiempi tutkimus. Opinnäytetyön aineisto muodostui kuntien toimijoiden yksilö- ja ryhmähaastatteluista sekä hankkeilta kerätyistä kirjallisista hankeyhteenvedoista.</p> <p>Opinnäytetyön tulosten perusteella hankkeissa kehitetty kotouttava toiminta on tavoittanut laajemman joukon maahanmuuttajataustaisia lapsia, nuoria ja perheitä kuin lakisääteinen kotouttamistyö sekä lisännyt kunnissa tietoisuutta maahanmuuttajataustaisten asiakkaiden tarpeista ja perheen kotouttamisesta kokonaisuutena. Keskeisenä hyötynä nähdään myös yhteistyön tiivistyminen kunnan eri toimijoiden välillä yli hallintokuntarajojen. Toiminnan juurruttamisessa haasteeksi nähtiin paikallisella tasolla johdon vähäinen sitoutuminen hanketyöhön sekä tiedon henkilöityminen tilapäisille hanketyöntekijöille. Hankeaika koettiin lyhyeksi. Valtakunnan päättäjien vähäinen tietoisuus hanketoiminnan ja kohderyhmän luonteesta sekä ennakkoimattomat päätökset jatkosta koettiin vaikuttavan juurruttamiseen.</p> <p>Opinnäytetyöni tuloksia voidaan hyödyntää kotouttamistyön kehittämisessä ja pohjana jatkotutkimukselle toiminnallisten mallien vaikuttavuudesta ja potentiaalista kotouttamistyössä lakisääteisten kotouttamispalvelujen rinnalla.</p>	
<p>Avainsanat</p>	<p>monikulttuurisuus, kotouttaminen, lapset, nuoret ja perheet, kehittämishankkeet, juurruttaminen</p>

Author Title	Kaisa Kakko Embedding operations that support the integration of children, young people and families into basic municipal services
Number of pages Date	64 pages + 3 appendices Fall 2013
Degree	Master of Social Services
Degree Programme	Social Services
Specialisation option	Social Services
Instructor	Katja Ihamäki, Senior Lecturer
<p>My thesis examines the embedding, as part of a municipality's existing basic services, of project-based operations that support integration. My thesis relates to an assignment given to Socca by the Ministry of Employment and the Economy, the purpose of which is to disseminate results and good practices from projects involved in the 2009-2011 municipal pilot program designed to improve the integration and employment of immigrants.</p> <p>The subjects of my thesis are six municipalities involved in that program, in which operations were developed to support the integration of children, young people, and families. The research questions for the thesis were: What benefit have the projects brought to integration work in the municipalities? What kind of experiences have local players had in embedding operations that support the integration of children, young people, and families into basic municipal services? The background theory consisted of earlier research on multiculturalism, integration, and the embedding of good practices. The material for the thesis came from individual and group interviews with municipal players, as well as written summaries gathered from projects.</p> <p>The results of the thesis show that the integrative operations developed in the projects reached a broader group of children, young people, and families with immigrant backgrounds than statutory integration work, and also increased awareness in the municipalities of the needs of clients with immigrant backgrounds and of the integration of the family as a whole. One principal observed benefit is closer cooperation between different players in the municipality across administrative boundaries. A challenge in embedding operations was seen to be the limited engagement of management with the project work at the local level, as well as the personification of information in temporary project workers. It was felt that the project period was short and that embedding was seriously affected by the limited awareness of national decision-makers concerning project activities and the nature of the target group, as well as unforeseen decisions affecting future work.</p> <p>The results of my thesis can be used in the development of integration work and as a basis for further research on the effectiveness and potential of functional models in integration work alongside statutory integration services.</p>	
Keywords	multiculturalism, integration, children, young people and families, development projects, good practices, embedding

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Suomeen suuntautuva maahanmuutto	3
3	Monikulttuurisuus ja kotouttaminen	6
3.1	Monikulttuurisuus	6
3.2	Maahanmuutto- ja kotouttamispolitiikka	7
3.3	Kunnat kotouttamispolitiikan toteuttajina	9
4	Akkulturaatio	11
4.1	Akkulturaatioprosessi ja erilaiset akkulturaatio-orientaatiot	11
4.2	Yhteiskunnan integraatiopolitiikka	13
4.3	Integraation haasteet	14
5	Lasten, nuorten ja perheiden kotouttamisen edistäminen	17
5.1	Kotoutuminen perheilmionä	17
5.2	Perhelähtöinen kotouttaminen ja osallisuuden edistäminen	18
6	Kehittämishankkeiden hyvien käytäntöjen juurruttaminen	22
6.1	Hyvät käytännöt	22
6.2	Hyvien käytäntöjen juurruttamiseen vaikuttavia tekijöitä	23
6.2.1	Kehitettävän käytännön ja sen kontekstin tuntemus	23
6.2.2	Johtaminen ja päätöksenteko	24
6.2.3	Toimijoiden välinen yhteistyö ja tiedonsiirto	24
6.3	Vertaisoppimisen malli juurruttamisen välineenä	25
7	Kuntapilottiohjelma maahanmuuttajien kotoutumisen edistämiseksi	28
7.1	Kuntapilottiohjelman tavoite	28
7.2	Lasten, nuorten ja lapsiperheiden kotoutumista tukevat hankkeet	29
7.3	Oulu – Lasten ja nuorten kotouttamispalveluiden hanke	29
7.4	Kontiolahti – MAKU: Maahanmuuttajat kuntalaisiksi -hanke	30
7.5	Vantaa – Kokonainen maailma lähiössä – hanke	31
7.6	Espoo - Kotiäitien kotoutumisen tukeminen	32
7.7	Punkalaidun – Step by step -hanke	32

7.8	Salo – Mosaiikki –Maahanmuuttajien kotouttamisen edistäminen Salossa	33
8	Opinnäytetyön toteutus	35
8.1	Tutkimuskysymys ja tutkimusstrategia	35
8.2	Kohderyhmä ja aineiston keruu	36
8.3	Aineiston analysointi	38
9	Opinnäytetyön tulokset	41
9.1	Hanketoiminnan hyöty kotouttamistyölle	41
9.2	Kokemukset hanketoiminnan juurruttamisesta	44
9.2.1	Hanketoiminnan luonne ja kohderyhmä	44
9.2.2	Johtaminen ja päätöksenteko	45
9.2.3	Yhteistyö	48
10	Johtopäätökset	51
10.1	Paikallisella yhteistyöllä ja johdon tuella	51
10.2	Toiminnallisilla menetelmillä ja perhelähtöisyydellä	53
10.3	Valtakunnan tason tuella ja päätösten pysyvyydellä	55
11	Pohdinta	58
	Lähteet	60

Liitteet

Liite 1.	Saatekirje
Liite 2.	Kirjallinen suostumus opinnäytetyöhön
Liite 3.	Teemahaastattelurunko

Kuviot

Kuvio 1.	360-malli ja oppimistilat	s.26
----------	---------------------------	------

Taulukot

Taulukko1.	Ulkomaalaisten määrä alueittain Suomessa 2012	s.3
Taulukko 2.	Suurimmat vieraskieliset ryhmät 2002 ja 2012.	s.4

1 Johdanto

Suomeen suuntautuva muutto ulkomailta on kasvanut viime vuosina huomattavasti ja maassa asuva ulkomaalaisväestö lähes kaksinkertaistui 2000-luvulla ja monikielisyys sekä kulttuuristen arvojen ja tapojen monimuotoisuus näyttäytyvätkin yhä suuremmassa roolissa suomalaisessa yhteiskunnassa. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2012: 9.) Ulkomaista syntyperää olevat ovat ikärakenteeltaan huomattavasti nuorempia kuin kanta-väestöön kuuluvat ja toisen polven maahanmuuttajataustaisia lapsia ja nuoria on yhä enemmän (Tilastokeskus 2012).

Kunnilla on vastuu kotouttamistoimenpiteiden toteuttamisesta ja maahanmuuttajatiheissä kunnissa onkin haasteena kotouttamista tukevien palveluiden kehittäminen, jotta maahanmuuttajat kokisivat olevansa pysyvä, yhdenvertainen ja tervetullut osa suomalaista yhteiskuntaa (Työ- ja elinkeinoministeriö 2012: 9). Kuten Martikainen, Saari ja Korkiasaari (2013: 40) toteavat, tulee maahanmuuttajien kotouttamisessa ottaa huomioon se, että maahanmuuttajaväestö on huomattavasti koko väestöä nuorempaa. Valtion kotouttamisohjelmassa painotetaan työllistymisen ohella perhelähtöistä kotoutumista ja nähdään, ettei kulttuuri- ja liikuntapalveluiden potentiaalia kotoutumisessa ole täysimääräisesti hyödynnetty kotouttamispalveluiden keskittyttyä lähinnä vain kielellisten valmiuksien kehittämiseen. (Uusikylä – Puurtinen – Terävä – Kinnunen 2010: 15; Työ- ja elinkeinoministeriö 2012: 37-39). Vapaa-ajan toiminnot nähdään entistä tärkeämpinä kotoutumisessa ja aktiivisen yhdenvertaisen kansalaisuuden saavuttamisessa. (Harinen – Honkasalo – Soutu – Suurpää 2009:11.)

Monet uudet innovatiiviset ideat kotoutumisen vahvistamiseen syntyvät hankkeissa. Vuori (2012: 235) tuokin esille, miten hankkeet voivat olla parhaimmillaan kotoutumista tukevia niiden pyrkiessä juuri kielen ja yhteiskuntatiedon muodollisen oppimisen ohella vahvistamaan maahanmuuttajan aitoa osallisuutta ja kuulumista yhteisöön. Kääntöpuolelta on kuitenkin se, että niiden tuki jää hyvin lyhytjänteiseksi ellei niitä pystytä siirtämään ja vakiinnuttamaan osaksi peruspalveluja. Hankkeen päättyessä rahoituksen loppuessa, myös systemaattinen kehittäminen usein loppuu. Kuten Hämäläinen, Jäppinen ja Kivisaari (2011: 219) Yhteiskuntapolitiikka -lehden artikkelissa toteavat, ei uusien ideoiden kehittämisestä ja kokeilemisestä ole puutetta sosiaali- ja terveysalalla, mutta ajankohtainen haaste onkin siinä, miten hyvät innovatiiviset ideat saadaan juurrutettua käytäntöön ja levitettyä laajemmin yli organisaatio- ja ammattikunta-rajojen.

Opinnäytetyöni olen tehnyt yhteistyössä Pääkaupunkiseudun Sosiaalialan Osaamiskeskuksen Soccan kanssa. Socca on pääkaupunkiseudun sosiaalialan kehittäjien ja tutkijoiden verkosto-organisaatio ja maahanmuuttajatyö on yksi kehittämisen teema-alueista. (Strategiamme 2012...2015: 3-5, 8-11.) Opinnäytetyöni on osa Soccan työ- ja elinkeinoministeriöltä saamaan toimeksiantoa, jossa tarkoituksena on maahanmuuttajien kotoutumisen ja työllistymisen edistämiseksi suunnatussa kuntapilottiohjelmassa vuonna 2009-2011 mukana olleiden hankkeiden tulosten ja hyvien käytäntöjen levittäminen. Kuntapilottiohjelman hankkeiden kokonaisarviointitutkimuksessa 2011 todetaan, että hankkeiden todellinen vaikuttavuus oli tutkimusajankohtana vasta syntymässä ja kehitetyn toiminnan juurruttaminen osaksi kuntien normaalia toimintaa kesken. Haasteeksi nousi hankkeilla käynnistyneiden toimintamallien juurruttaminen sekä alulle saatujen positiivisten kehityskulkujen ylläpitäminen (Uusikylä ym. 2011: 31.)

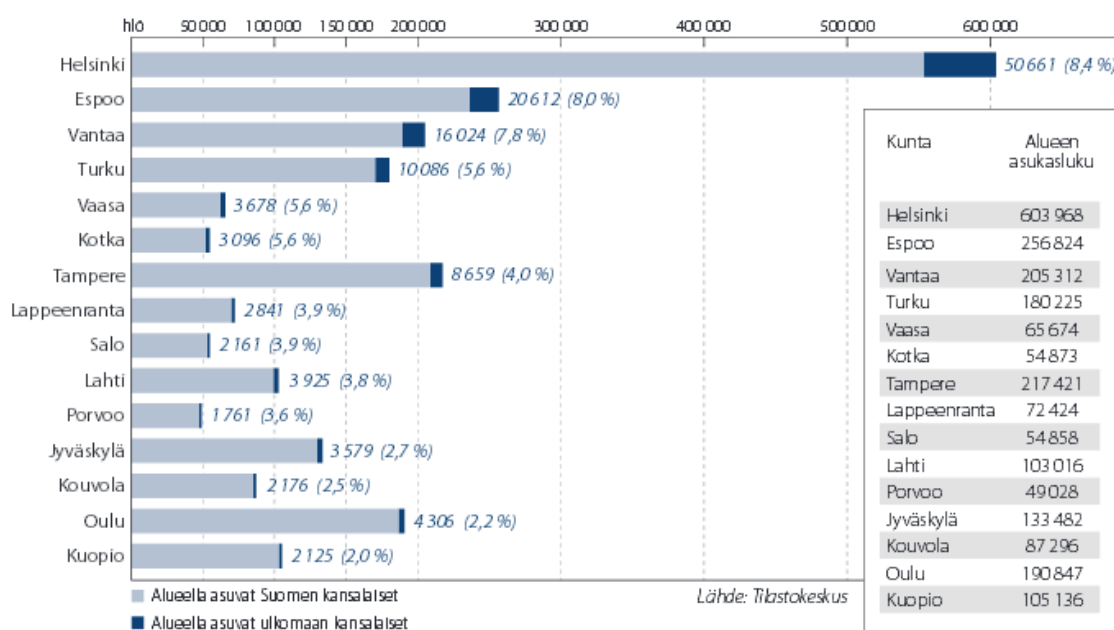
Opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää, mitä hyötyä hankkeet ovat tuoneet lasten, nuorten ja lapsiperheiden kotouttamiseen ja minkälaisia kokemuksia toimijoilla on kuntapilottihankkeissa kehitettyjen toimintamallien juurruttamisesta osaksi kunnan olemassa olevia peruspalveluja. Opinnäytetyön aineisto on kerätty kuntien toimijoiden haastatteluilla sekä hankkeilta kerätyistä kirjallisista hankeyhteenvedoista. Aineisto on analysoitu laadullisella sisällönanalyysillä.

Opinnäytetyöni tulokset toimitetaan Soccalle ja osana toimeksiantoa työ- ja elinkeinoministeriölle, jonka vastuulle maahanmuuttajien kotouttamisasioiden valmistelu on siirtynyt sisäasiainministeriöltä 2012 vuoden alusta lukien. Opinnäytetyöni tuloksia voidaan hyödyntää lapsia, nuoria ja lapsiperheitä tukevan kotouttamistyön kehittämisessä ja pohjana jatkotutkimukselle toiminnallisten mallien vaikuttavuudesta kotouttamistyössä lakisääteisten kotouttamispalvelujen rinnalla.

2 Suomeen suuntautuva maahanmuutto

Vaikka Suomeen suuntautuva maahanmuutto on suhteutettuna koko Eurooppaan edelleenkin vähäistä, on maahanmuutto Suomeen lisääntynyt sen lyhyen historian aikana huomattavasti. Viimeisen kahden vuosikymmenen aikana Suomeen tulleiden maahanmuuttajien määrä on yli viisinkertaistunut. (Hämäläinen – Sarvimäki 2011.) Ulkomailla Suomeen muutti vuoden 2012 aikana 31 280 henkeä. Määrä on 1 800 edellisvuotta suurempi ja suurin luku itsenäisyyden aikana. Suurin määrä suhteessa alueen koko asukaslukuun maahanmuuttajia on pääkaupunkiseudulla sekä muissa suurissa kaupungeissa kuten Turussa, Tampereella ja Oulussa (Sisäasiainministeriö 2013: 3). Maahanmuuttajaväestön suhteen muita erityispiirteitä on Itä-Suomen suhteellisen suuri venäläistaustaisten maahanmuuttajien osuus ja paikoitellen hyvin suuri ulkomaalaisväestö Pohjanmaan maakunnassa (Martikainen - Saari - Korkiasaari 2013: 40).

Taulukko 1. Ulkomaalaisten määrä alueittain Suomessa 2012 (Sisäasiainministeriö 2013: 7).

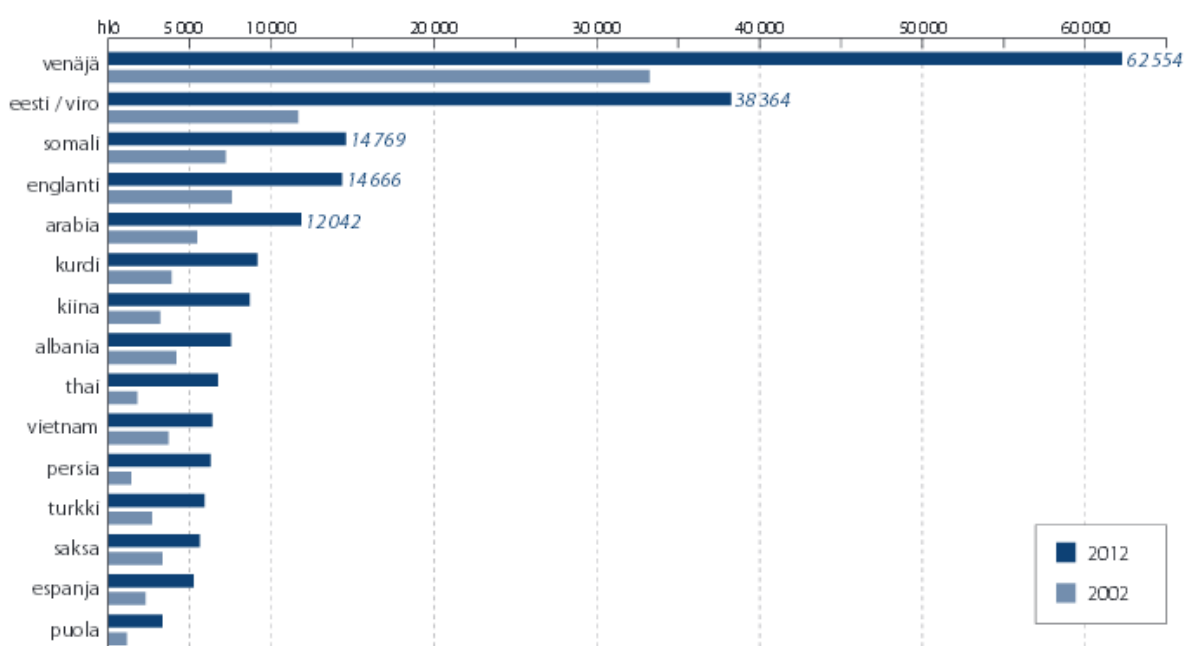

Maahanmuuton kasvaessa myös maahanmuuttajien joukko on monimuotoistunut, kun maahanmuuttajia on tullut Suomeen laajemmin eri lähtömaista. Suurin osa maahanmuuttajista on kotoisin Euroopasta. Euroopasta, Venäjältä, Virosta ja Ruotsista muuttaneiden ohella kymmenen suurimman maahanmuuttajaryhmän joukossa on Somalia, Irak, Kiina sekä Thaimaa. (Martikainen ym. 2013: 38.)

Viranomaiset ovat arvioineet eri rekisterien pohjalta perhesiteiden olevan yleisin maahanmuuton peruste. Martikainen ym. (2013: 39) esittävät työministeriön arvion siitä, että enemmistö eli noin 60-65 prosenttia Suomeen tulleista maahanmuuttajista 1990-luvulla ja 2000-luvun alussa on saapunut Suomeen perhesyistä. Noin 15 prosenttia maahan muuttaneista on ollut pakolaisia ja 10 prosenttia paluumuuttajia. Suomeen työn, opiskelun tai muun syyn vuoksi on muuttanut noin 5 prosenttia kaikista maahanmuuttajista. (Martikainen ym. 2013: 39.)

Ulkomaista syntyperää olevat ovat ikärakenteeltaan huomattavasti nuorempia kuin kantaväestöön kuuluvat. Äidinkieli onkin siinä mielessä kestävin tilastointiperuste, että kansalaisuus vaihtuu useimmilla vuosien myötä Suomen kansalaisuudeksi ja syntymämaa kriteerinä ei ulotu kuvaamaan Suomessa syntynyttä toisen polven maahanmuuttajataustaista väestöä. Vieraskielisten tilasto mahdollistaa maahanmuuttajaväestön seuraamisen pidempään ja aikaisempaa kattavammin niin, että heidän Suomessa syntyneet lapsensa myös huomioidaan. (Martikainen ym. 2013: 44).

Taulukko 2. Suurimmat vieraskieliset ryhmät 2002 ja 2012. (Sisäasiainministeriö 2013: 5)

Suomessa asuvista kaikista lapsiperheistä 5 prosenttia on sellaisia, joissa ainakin toinen vanhemmista puhuu äidinkielenään jotakin muuta kieltä kuin suomea, ruotsia tai saamea. Perherakenteissa pystytään tilastollisesti osoittamaan selkeä ero ensimmäi-

sen sukupolven maahanmuuttajien ja kantaväestön välillä. Lapsia huoltavien aviopari-
en muodostaminen perheiden osuus oli 11 prosenttia suurempi ja myös äidin ja lasten
muodostamien perheiden osuus 16 prosenttia suurempi maahanmuuttajilla suhteessa
kantaväestön perheisiin. (Martikainen ym. 2013: 49-51.)

3 Monikulttuurisuus ja kotouttaminen

3.1 Monikulttuurisuus

Monikulttuurisuus käsitteenä saa hyvin erilaisen merkityksen riippuen sen taustalla olevasta kulttuurikäsitteestä ja siitä, mistä näkökulmasta kulttuuri määritellään. Perinteisesti kulttuuri voidaan ymmärtää tietyn yhteisön esineiden, tapojen, käyttäytymisen ja arvojen yhteisöllisenä järjestelmänä, joka lokeroi sen omakseen ja erottaa muista kollektiiveista. Monikulttuurisuus voidaan näin rajatuimmin ymmärtää eri ryhmittymien rinnakkaiseloksi, mikä asettaa kulttuurien väliset rajat selkeiksi. (Martikainen ym. 2006: 12-13.) Postmoderniin tapaan kuvata kulttuuria taas liittyy vahvasti kysymys merkitysten tuottamisesta vuorovaikutuksessa toisten ihmisten ja yhteisöjen kanssa, jolloin kulttuuri nähdään jatkuvana prosessina, joka muokkaantuu sosiaalisen vuorovaikutuksen kautta. (Martikainen – Sintonen – Pitkänen 2006: 13.) Postmodernin tulkinnan mukaan kulttuuri ei ole siis yhtenäinen kaikkien tiettyyn kulttuuriin ja etniseen yhteisöön kuuluvien välillä, vaan jatkuvasti muuttuva ja uudelleen rakentuva osana eri ympäristön sosiaalisia, taloudellisia ja poliittisia prosesseja ja historiallista kontekstia. (Hammar-Suutari 2009: 53, 70.)

Monikulttuurisuus voidaan asettaa yhteiskunnan ihanteelliseksi tilaksi, jossa valtion harjoittaman tietoisien politiikan keinoin pyritään tukemaan kulttuurien välistä vuorovaikutusta (Martikainen ym. 2006: 14). Monikulttuurinen yhteiskunta hyväksyy oman kulttuurin ohella muiden kulttuurien olemassaolon, ja sen puitteissa pyritään ottamaan huomioon muiden kulttuurien arvoja, tapoja jäsentää maailmaa, ajatella ja toimia. Omiensa edustajina ihmiset kohtaavat, elävät rinnakkain ja opettelevat toimimaan jaetuissa ympäristöissä, tiloissa ja keskinäisissä vuorovaikutustilanteissa. (Itkonen 2012: 31-33.)

Keskinen ja Vuori (2012: 11-16) avaavat artikkelissaan monikulttuurisuutta kansalaisuuden käsitteellä, jolla tarkoittavat yksilön ja ympäröivän yhteiskunnan monikulttuurista vuorovaikutteista prosessia. Kotoutumisprosessissa niin yksilön omat toimet kuin ympäröivän yhteiskunnan suhtautuminen tuottavat vaihtelevia siteitä ihmisten välille ja eriasteisia kokemuksia osallisuudesta, osallistumisesta ja kuulumisesta uuteen yhteisöön. Kansalaisuuden käsite nivoo yhteen monikulttuurisuuden kulttuuriset, sosiaaliset, taloudelliset ja poliittiset ulottuvuudet ja ohjaa monikulttuurisuuden käsittelyä kotoutu-

misen tukemiseen ja paikallisiin konteksteihin maahanmuuttajien kanssa työskentelevien ammattilaisten arkeen. Keskinen ja Vuori (2012: 18) käyttävät monikulttuurisen tilanteen ohella monikulttuurisen hallinnan käsitettä tarkoittaessaan menettelytapoja ja diskursseja, joilla pyritään hallinnoimaan ja järjestämään monikulttuurisuuteen ja maahanmuuttoon liittyviä poliittisia kysymyksiä ja käytännön toimia kunnissa.

3.2 Maahanmuutto- ja kotouttamispolitiikka

Maahanmuutto on lakiin perustuvaa valtion hallinnoimaa ja rajoittamaa toimintaa. Suomessa maahanmuuton päälinjat perustuvat ulkomaalaislakiin (301/2004) sekä lakiin kansainvälistä suojelua hakevien vastaanotosta (746/2011). Niin maahanmuuttajien kuin muiden vähemmistöryhmien osalta viranomaisten toimintaa ohjaa yhdenvertaisuuslaki (20.1.2004/21). Yhdenvertaisuudella laissa tarkoitetaan kaikkien samanarvoisuutta riippumatta sukupuolesta, iästä, etnisestä tai kansallisesta alkuperästä, kansalaisuudesta, kielestä, uskonnosta, vakaumuksesta, mielipiteestä, vammasta, terveydentilasta, seksuaalisesta suuntautumisesta, sukupuoli-identiteetistä tai muusta henkilöön liittyvästä syystä. Laki velvoittaa viranomaisia edistämään yhdenvertaisuutta kaikessa toiminnassaan. Suomi on myös ratifioinut useimmat kansainväliset ihmisoikeussopimukset. Makkonen ja Koskeniemi (2013: 64-65) nostavat esille YK:n kansainvälisen yleissopimuksen, joka on erittäin merkittävä maahanmuuttajille ja kansallisten vähemmistöjen edustajille. Sopimuksessa veloitetaan sopimusvaltioita syrjintäkieltoon sekä varmistamaan kansallisiin, uskonnollisiin tai kielellisiin vähemmistöihin kuuluvien mahdollisuuden kulttuurisen, uskonnollisen ja sosiaalisen identiteettinsä säilyttämiseen ja kehittämiseen. (Makkonen – Koskeniemi 2013: 64-65.)

Suomen kotouttamispolitiikka perustuu EU-maiden yhteisesti sovittuihin linjauksiin maahanmuuttopolitiikasta. Keskeisinä lähtökohtina EU:n hyväksymissä kotouttamisen periaatteissa on kaksisuuntainen kotoutuminen, jolla tarkoitetaan maahanmuuttajien ja vastaanottavan yhteiskunnan keskinäistä vuorovaikutusta ja hyväksyntää sekä maahanmuuttajien oikeuksien ja velvoitteiden ohella yhteiskunnan todellista pyrkimystä kotoutumisen edistämiseen. Koska maiden lainsäädännöt ja käytännöt eroavat toisistaan olennaisesti, ei yhtäläistä kotouttamismallia ole luotu, vaan kukin EU maa suunnittelee ja kehittää linjausten pohjalta omat järjestelmät kotoutumisen edistämiseksi. (Virtanen 2010: 32-33.)

Maahanmuuton lisääntyessä Suomeen vuosituhatlupien lopulla etninen ja kulttuurinen monimuotoisuus lisääntyi ja valtio ja muuttoliikkeen kohteena olevat kunnat ryhtyivät kotoutumista edistäviin toimiin. Vuonna 1997 valtionneuvosto antoi periaatepäätöksen hallituksen pakolais- ja maahanmuuttopoliittiseksi ohjelmaksi, jossa asetettiin tavoitteeksi kaikkien maahanmuuttajien tehokas ja joustava kotoutuminen suomalaiseen yhteiskuntaan. Tämän ohjelman pohjalta hallitus antoi eduskunnalle lakiesityksen kotouttamislaista, joka koskee turvapaikanhakijoiden vastaanottoa ja maahanmuuttajien kotoutumista edistävistä toimenpiteistä. (Saukkonen 2013: 91-92.)

Tämä laki maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta (493/1999) tuli voimaan vuonna 1999. Lain tavoitteena on edistää maahanmuuttajien kotoutumista, tasa-arvoa ja valinnanvapautta toimenpiteillä, jotka tukevat yhteiskunnassa tarvittavien keskeisten tietojen ja taitojen saavuttamista. Laissa kotoutumisella tarkoitetaan maahanmuuttajan yksilöllistä kehitystä tavoitteena osallistua työelämään ja yhteiskunnan toimintaan ja kotouttamisella viranomaisien tarjoamia kotoutumista edistäviä toimenpiteitä ja voimavaroja. (Laki maahanmuuttajien kotoutumisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta 493/1999.)

Maahanmuuton monimuotoistuttua viimeisenä kymmenenä vuotena huomattavasti on kotouttamislainsäädännön uudistaminen tullut ajankohtaiseksi. Vuoden 2006 maahanmuuttopoliittisessa ohjelman linjauksen mukaan turvapaikanhakijoiden ja pakolaisten ohella myös muista syistä Suomeen muuttavat ja erityisesti heidän perheenjäsenensä tarvitsevat yhtä lailla opastusta ja tukea suomalaiseen yhteiskuntaan asettumisessa. Tämän linjauksen toteuttamisen edellytyksenä nähtiin kotouttamislain uudistaminen. (Saukkonen 2013: 95.) Laki kotoutumisen edistämisestä (1386/2010) pyrkii vastaamaan maahanmuutossa tapahtuneisiin muutoksiin huomioimalla laajemmin eri syistä Suomeen muuttaneet henkilöt. Lain tavoitteena on saattaa kotouttamispalvelut kaikkien niitä tarvitsevien maahanmuuttajien saataville riippumatta maahantulon perusteesta. Lain keskeisinä päämäärinä nähdään mahdollisuus saavuttaa tarpeellinen kielitaito, ammattitaito ja ylläpitää myös omaa kieltään ja kulttuuriaan. Laissa korostetaan Suomeen asettuville ihmisille tarjottua perustietoa suomalaisesta yhteiskunnasta ja palveluista sekä mahdollisuutta alkukartoitukseen, jonka perusteella arvioidaan, tarvitseeko henkilö varsinaista kotoutumissuunnitelmaa. Kotoutumissuunnitelmaan kirjataan kotoutumiskoulutus ja muu mahdollinen tuki, jota maahanmuuttaja tarvitsee työllistymisen ja yhteiskuntaan osallistumisen edistämiseksi. Kotoutumiskoulutus perustuu suomen kielen ohella työllistymistä ja kotoutumista edistävään opetukseen. (Saukkonen 2013: 95.)

Laki korostaa myös aiempaa lakia enemmän maahanmuuttajan omaa aktiivista osallisuutta sekä kotoutumisen kaksisuuntaisuutta, joka edellyttää maahanmuuttajien ja kantaväestön vuorovaikutusta ja yhteistä toimintaa. Yhteiskunnallisten tietojen ja taitojen ohella laissa nähdään olennaisena tukea maahanmuuttajan mahdollisuutta oman kielensä ja kulttuurin ylläpitämiseen. (Laki kotoutumisen edistämisestä 1386/2010.)

Uuteen lakiin lisättiin myös säädös, joka velvoittaa kuntien ohella valtion laatimaan valtakunnallisen kotouttamisohjelman, johon kirjataan hallituksen painopistealueet ja kotouttamisen tavoitteet neljäksi vuodeksi kerrallaan. (Laki kotoutumisen edistämisestä 1386/2010.) Vuosille 2012-2015 suunnattu valtion kansallinen kotouttamisohjelma on ensimmäinen laatuaan ja sen tavoitteena on vahvistaa kotouttamistoimien vaikuttavuutta ja toimia pohjana kotouttamisen poikkihallinnolliselle kehittämiselle. Valtion kotouttamisohjelmaan kirjatut linjaukset asettavat kehittämistarpeita julkisille palveluille ja eri hallinnonalojen yhteistyön toimivuudelle niin valtakunnallisella kuin paikallisella tasolla kunnissa. Ohjelman tavoitteena on tehostaa kotouttamistoimenpiteiden valtakunnallisen tason suunnittelua, toimeenpanoa ja seurantaa sekä vaikuttaa kotoutumisen edistämiseen niin kuntien peruspalveluissa kuin kotouttamislain mukaisissa toimenpiteissä. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2012: 9-10.)

3.3 Kunnat kotouttamispolitiikan toteuttajina

Kotouttamislaki on määritellyt hallinnon eri tasojen työjaon kotouttamisessa ja ohjannut kotouttamista yleisellä tasolla. Kunnilla on kuitenkin ratkaiseva rooli kotouttamispolitiikan tavoitteiden saavuttamisessa, koska niillä on edelleen kotouttamispalveluiden tuottamisessa paikallisen itsehallinnon mukaisesti laaja itsenäinen päätäntävalta. Haasteena Saukkonen (2013: 94) näkeekin sen, miten valtion keskushallinnon strategiset tavoitteet ja linjaukset saadaan toteutumaan kunnissa, kun ohjausvälineet ja taloudelliset voimavarat ovat usein riittämättömät.

Kunnat sekä muut paikallisviranomaiset tarjoavat maahanmuuttajille sekä peruspalveluja että erityisiä kotoutumispalveluja. Kotouttamislain (493/1999) mukaan kuntien tulee laatia kotouttamisohjelma, johon tulee olla kirjattuna kotoutumista sekä yhdenvertaisuutta edistävät ja tukevat toimenpiteet ja palvelut sekä yhteistyö ja vastuujako näiden täytäntöönpanossa. Laki velvoittaa kotouttamisohjelmaan sisällytettävän myös etnisen tasa-arvon ja hyvien etnisten suhteiden edistämisen sekä syrjinnän ehkäisemisen kunnassa. (Laki maahanmuuttajien kotoutumisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotos-

ta 493/1999.) Tavoitteena on, että kotouttamisohjelma sovitetaan kunnan muuhun strategiseen suunnitteluun. Kuten Makkonen ja Koskeniemi (2013: 79) toteavat, voi kunnan kotouttamisohjelma sisältää esimerkiksi suunnitelman siitä, miten yleiset palvelut kunnassa toteutetaan maahanmuuttajille soveltuvina.

Virallisten kotouttamispoliittisten linjausten rinnalla kuitenkin viranomaisten käsitykset kulttuurista ja monikulttuurisuudesta vaikuttavat oleellisesti kunnan käytäntöihin kotouttamistyössä. Kuten Hammar-Suutari (2009: 83) toteaa, määrittävät kulttuuri- ja monikulttuurisuuskäsitykset esimerkiksi sitä, ketkä koetaan erilaisiksi ja mitä tarkoitetaan monikulttuurisella yhteiskunnalla.

4 Akkulturaatio

4.1 Akkulturaatioprosessi ja erilaiset akkulturaatio-orientaatiot

Kuten Schubert (2013: 63-64) artikkelissaan kuvaa, vaikuttaa maahanmuuttajan hyvinvointiin merkittävästi se, miten hän löytää sopivan tasapainon oman kulttuurin ja uuden kulttuurin välillä, koska oman kulttuurin tutut tavat, normit ja arvot eivät uudessa asuinpaikassa olekaan enää valtaväestön kanssa jaettuja ja arkeen sidottuja asioita. Tätä prosessia voidaan kuvata akkulturaationa eli muutosprosessina, jossa eri kulttuureja edustavat etniset ryhmät ovat jatkuvassa ja välittömässä vuorovaikutuksessa toistensa kanssa niin, että kulttuuriset piirteet muuttuvat joko toisessa tai molemmissa ryhmissä (Berry 1997: 27).

Berry (1997:35) on muotoillut nelivaiheisin akkulturaatiomallin kuvaamaan akkulturaatioprosessin toimintamalleja, jotka tulevat vahvasti esille arjen tasolla yksilön kielessä, uskonnossa ja vapaa-ajan vietossa. Mallissa on neljä strategiaa: assimilaatio, separaatio, marginalisaatio ja integraatio. Akkulturaatio voidaan nähdä assimilaationa, eli vähemmistökulttuurin sulautumisena osaksi valtakulttuuria ja luopumisena omasta kulttuuri-identiteetistään. Separaatiolla taas tarkoitetaan edellisen vastakohtana yksilön halua pitää kiinni vain ja ainoastaan omasta kulttuuri-identiteetistään ja halua elää tietoisesti erillään valtaväestöstä. Marginaalisaatiossa on kyse syrjäytymisestä eli yksilöllä ei ole halua säilyttää omaa kulttuuriaan, mutta hän ei myöskään koe voivansa kiinnittyä valtakulttuuriin. Monipuolisimmillaan akkulturaatio nähdään integraationa, jossa maahanmuuttaja säilyttää oman kulttuurisen ja etnisen identiteettinsä mutta sopeutuu myös uuden yhteiskunnan kulttuuriin tuntematta tästä ristiriitaa. Maahanmuuttaja hyväksyy valtakulttuurin mutta pitää omaa etnistä kulttuuriaan tärkeänä ja kulttuurista identiteettiä henkisenä pääomana ja voimanlähteenä. (Schubert 2013: 65-66.)

Akkulturaatiossa voidaan erottaa yksilö- ja ryhmätaso. Kulttuurien kohtaamisesta seuraavat muutokset saattavat vaikuttaa yksilötasolla ihmisen identiteetissä, arvoissa, asenteissa ja käyttäytymisessä, kun taas ryhmätasolla muutoksia tapahtuu ryhmän sosiaalisissa rakenteissa, taloudellisessa asemassa ja poliittisessa järjestäytymisessä. (Berry 1997.)

Mähösen ja Jasinskaja-Lahden (2013: 254) mukaan useimpien tutkimusten valossa integraatio, jossa vähemmistö kulttuurit omaksuvat kaksisuuntaisesti uusia piirteitä toisistaan, mutta säilyttävät samalla myös omia piirteitään, on sekä enemmistö- että vähemmistöryhmien suhteille ja hyvinvoinnille yhteiskunnassa paras vaihtoehto. Maahanmuuttaja kokeekin suhteiden luomisen valtaväestön kanssa sitä positiivisempaa, mitä mahdollisempaa hän näkee integraation, eli samanaikaisen yhteiskuntaan sopeutumisen ja oman kulttuurin säilyttämisen. (Mähönen – Jasinskaja-Lahti 2013: 254-257.)

Akkulturaatiomallit saattavat kuitenkin samalla henkilöllä vaihdella tilassa ja ajassa, niin että maahanmuuttaja on esimerkiksi työssään assimiloitunut, harrastuksissaan integroitunut ja kotonaan separoitunut eikä kansallisen kulttuurin merkitys osana identiteettiä ole yksiselitteiden asia. Monikulttuuriset nuoret, vapaa-aika ja kansalaistoimintaan osallistuminen – tutkimushankkeessa on etsitty vastausta siihen, miten monikulttuurisista taustoista tai maahanmuuttajaperheistä lähtöisin olevat nuoret kokevat suhteensa suomalaisuuteen suomalaiseen kulttuuriin kiinnittymisen kokemuksena. (Kivijärvi – Harinen 2009: 76-77.) Hybridi-identiteetti nähdään tyypilliseksi monikulttuurisille perheille ja erityisesti toisen polven maahanmuuttajille, jotka saattavat kokea kuuluvansa useampaan kuin yhteen kulttuuriryhmään. Hybridi-identiteetillä tarkoitetaan sitä, että se ei ole palautettavissa kahden tai useamman kulttuurin piirteisiin, vaan on niiden oma yksilöllinen yhdistelmänsä. (Mähönen –Jasinskaja-Lahti 2013: 257.)

Litja (2009: 51) hahmottelee omassa tutkimuksessaan nuoren merkityksenantoa monikulttuurisuudelle ja kotoutumiselle diaspora-käsitteellä, jolla hybridi-identiteetin kaltaista kulttuurista kokemusta, joka ei perustu vain yhteen kansalliseen traditioon. Tutkimukseen osallistuneiden nuorten kokemuksissa yhtenä yhdistävänä tekijänä on samanaikainen kokemus kuulumisesta moneen kulttuuriin ja kuulumattomuus mihinkään. Litjan tutkimustulosta tukee Ronkaisen (2009) samassa tutkimushankkeessa tekemä tutkimus nuorten suomalaisuudesta ja maahanmuuttajuudesta. Ronkaisen (2009: 26) tutkimuksessa tulee esille, että etnisyyden, kulttuurin ja uskonnon koetaan nuorten keskuudessa vaikuttavan merkittävästi siihen, miten suomalaisiksi he itsensä kokevat. Suomen kansalaisuus ei sinällään merkitse kokemusta kansalaisuudesta. Moni tutkimukseen osallistuneista nuorista koki olevansa suomalainen, vaikka eivät olleetkaan suomen kansalaisia. Päinvastoin myös moni suomen kansalaisuuden omaava nuori ei kokenut itseään kuitenkaan suomalaiseksi. (Ronkainen 2009: 33-39.)

4.2 Yhteiskunnan integraatiopolitiikka

Pitkänen (2006) kuvaa tutkimuksessaan yhteiskunnan integraatiopolitiikan tunnuspiirteitä assimilaationa, heikkona monikulttuurisuutena ja vahvana monikulttuurisuutena. Vahva monikulttuurisuus pitää sisällään ajatuksen akkulturaatiosta ja kulttuurisen monimuotoisuuden rakenteellisesta huomioimisesta yhteiskunnan kaikilla sektoreilla. Vaikka monikulttuurisuuden tasoa on vaikea määritellä heikoksi tai vahvaksi, luo yhteiskunnan poliittiset ratkaisut ja viralliset asiakirjat suuntaviivat sille, miten maahanmuuttoon ja monikulttuurisuuteen liittyviin asioihin suhtaudutaan valtakunnan tasolla ja miten asioita suunnitellaan, arvioidaan ja toteutetaan. Kuten Scubert (2013:66) artikkelissaan korostaa, voi akkulturaatio monipuolisimmillaan integraationa toteutua vain yhteiskunnassa, joka hyväksyy kulttuurista moninaisuutta ja jossa ennakkoluulot eivät ole este tutustumiselle.

Ekholmin (1994, 19) esille nostama rakenteellinen integraatio kuvaa Berryn ryhmäta-son akkulturaatiota ja yhteiskunnallisia muutoksia, jotka heijastavat vähemmistöryhmän valtayhteisössä aikaansaamia muutoksia ja vähemmistöryhmien taloudellista, poliittista ja sosiaalista asemaa. Yhteiskunnan kannalta keskeisiä tekijöitä ovat maan historiallinen, sosiaalinen ja taloudellinen tilanne. Maan historia maahanmuutto- tai maastamuuttomaana, etnisten vähemmistöjen koko ja asema sekä valtayhteisön asenteet vähemmistöjä kohtaan ovat olennaisia tekijöitä integraation onnistumisen kannalta. Samat tekijät vaikuttavat myös siihen, millaista kotouttamispolitiikkaa maa harjoittaa. (Ekholm 1994, 20.)

Berryn (1997: 36) mukaan kantaväestön tulee sopeuttaa kansalliset instituutiot vastaamaan paremmin tarpeita, jotka mahdollistavat integraation eli kaikkien ryhmien elämisen aidosti monikulttuurisessa yhteiskunnassa. Akkulturaatio voidaankin asettaa yhteiskunnan ihanteelliseksi tilaksi, jossa valtion harjoittaman tietoisien politiikan keinoin pyritään tukemaan kulttuurien välistä vuorovaikutusta (Martikainen ym. 2006: 14). Parhaiten akkulturaation nähdään onnistuvan yhteiskunnassa, jossa viranomaiset, poliittiset päättäjät ja valtaväestö luovat maahan muuttaneille edellytykset toimia tasa-vertaisesti yhteiskunnassa (Alitolppa-Niitamo & Säävälä 2013: 7). Keskinen ja Vuori (2012: 18) korostavatkin menettelytapoja ja diskursseja, joilla pyritään hallinnoimaan ja järjestämään monikulttuurisuuteen ja maahanmuuttoon liittyviä poliittisia kysymyksiä ja käytännön toimia kunnissa, jotta integraatio olisi mahdollista.

4.3 Integraation haasteet

Integraation onnistumiseen vaikuttaa vastaanottavan maan suvaitsevaisuus. Tutkimukset osoittavat, että integraatiopolitiikassa Suomi sijoittuu kansainvälisen seurantatutkimuksen kärkijoukkoon länsimaiden osalta. Maahanmuuttajilla katsotaan tutkimuksen valossa olevan hyvät mahdollisuudet poliittiseen osallistumiseen ja lakisääteiset syrjinnän vastaiset toimet ovat kunnossa. Kuitenkin yhteiskunnan taustalla vaikuttavat yksilö- ja ryhmätason prosessit osoittavat, että asenneilmapiiri maahanmuuttajia kohtaan niin Euroopassa yleisesti kuin Suomessa on koventunut. (Mähönen – Jasinskaja-Lahti 2013: 248-250.)

Hammar-Suutari (2009:80) nostaa esille ristiriidan virallisen ohjelmatason ja todellisen monikulttuurisuuden ilmentymän välillä. Vaikka kotouttamislainsäädäntö ja sitä tukevat ohjelmat korostavat kaksisuuntaista kotouttamista ja integraatiota, nähdään edelleen monikulttuurisuus kapeasti koskemaan enintään erilaisuuden hyväksymistä ja oikeutta elää rinnakkain saman yhteiskunnan sisällä. Tämä johtaa siihen, että kantaväestöllä nähdään olevan myös vähemmän velvollisuuksia tuottaa muutosta kuin maahanmuuttajalla, jolloin ohjelmatasolla esitetyn integraation sijaan odotetaan maahanmuuttajalta assimilaatiota eli sopeutumista yhteiskunnan vallitseviin olosuhteisiin. (Hammar-Suutari 2009:80.) Myös yhteiskunnan taloudellisella tilanteella nähdään olevan merkittävä vaikutus etnisten ryhmien välisiin suhteisiin ja keskeisimpinä tekijöinä suhteiden taustalla ryhmien väliset kontaktit ja kilpailu rajallisina pidetyistä resursseista. (Mähönen – Jasinskaja-Lahti 2013: 248-250.)

Mähönen ja Jasinskaja-Lahti (2013: 248, 250) viittaavat Euroopan komission vuonna 2008 tekemään tutkimusvertailuun, jossa suomalaisten etniset asenteet näyttäytyvät hieman kielteisempinä kuin keskimäärin Euroopassa. Suomalaisvastaajista 52 prosenttia kertoi, että heillä ei ole yhtään ystävää tai tuttavaa toisista etnisistä ryhmistä, kun vastaava eurooppalainen keskiarvo oli 44 prosenttia. Pelkät yksittäiset positiiviset kokemukset eivät kuitenkaan riitä yksin edistämään myönteisten asenteiden kehittymistä koko etnistä ryhmää kohtaan. Ympäröivän yhteisön ja yhteiskunnan merkitys vuorovaikutuksen tukemisessa ja pidempiaikaisessa pysyvämmässä muutoksessa on suuri ja erityisen tärkeäksi se on osoittautunut tutkimusten valossa lasten ja nuorten kohdalla. (Mähönen – Jasinskaja-Lahti 2013: 252-253.)

Työ- ja elinkeinoministeriön julkaiseman maahanmuuttajabarometrin (2013: 71) mukaan eräs suurimpia osallisuuden haasteita maahanmuuttajilla on vaikeus tutustua kantaväestöön. Barometrin tulosten mukaan 33 % vastaajista koki suomalaisiin tutustumisen melko tai erittäin vaikeaksi. Eri kansalaisuusryhmien välillä oli kuitenkin tilastollisesti merkitseviä eroja suomalaisiin tutustumisen suhteen. Virolaisille tutustuminen oli helpointa ja somalialaisille vaikeinta. Tämä tulos on johdonmukainen verrattuna samassa barometrissa raportoituun havaintoon, että eniten suomalaisia ystäviä oli virolaisilla kun taas somalialaisista 70 prosenttia puolestaan totesi, ettei heillä ole yhtään suomalaista ystävää. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2013: 71-74.)

Kieli nähtiin merkittävimmäksi esteeksi suomalaisiin tutustumisessa. Puolet tutkimukseen vastaajista ei kokenut puhuvansa tarpeeksi hyvin suomea. Toiseksi merkittävimpänä syynä tuotiin esille kulttuurien erilaisuus. Muina syinä vaikeuteen kohdata kantaväestöä esille nousi suomalaisten varovaisuus, ennakkoluuloisuus tai sisäänpäin sulkeutuneisuus, suomalaisten huono tai alentuva suhtautuminen sekä se, että vastaajilla ei ole aikaa tai tarvetta suomalaisiin tutustumiseen. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2013: 75-76.)

Kontakteja kantaväestöön pidetään tärkeänä nuoren kotoutumisen, integraation ja suomalaisessa yhteiskunnassa selviytymisen kannalta (Kivijärvi – Harinen 2009: 83). Tutkimukset osoittavat, että kulttuuriset erot ja stereotyyppit kuitenkin nostavat lasten ja nuorten kynnystä kanssakäymiseen kantaväestöön kuuluvien lasten ja nuorten kanssa. Vaikka monikulttuurisella nuorella olisi suomen kansalaisuus ja hän myös kokisi olevansa suomalainen, merkityksen osallisuudesta luo lopulta yhteiskunnan asenteet liittyen vierauteen ulkonäön tai kielen suhteen. (Litja 2009: 49-54.) Kivijärven ja Harisen (2009: 86) tekemässä tutkimuksessa nousee selkeästi esille, että suomalaisiksi itsensä määrittelevät nuoret eivät pidä suomalais- ja maahanmuuttajanuorten välistä tutustumista ja yhdessä tekemistä yhtä tärkeinä kuin kaksikansalliset tai muunmaalaisiksi itsensä määrittävät nuoret. Uusikylä ym. (2010: 37-38) osoittivat tutkimuksessaan liittyen Itä-Suomen kuntien maahanmuuttajien elämäntilanteeseen, että maahanmuuttajien tarpeet huomioitiin koskien liikunta-, kulttuuri- ja nuorisopalveluissa muita palveluja heikommin. Työntekijät kokivat, että maahanmuuttajat huomioidaan keskimäärin välttävästi palveluiden resursoinnissa. Tätä tulosta tukee samassa tutkimuksessa esille noussut maahanmuuttajien kokemus vaikeudesta löytää harrastuksia. Maahanmuuttajat kokevat monikulttuuriset keskuksat merkittävinä vapaa-ajan viettopaikkoina, joissa

saa vertaistukea ja apua, mutta integroituminen ja kontaktit paikallisväestöön jäävät vähäiseksi. (Uusikylä ym. 2010: 37-38.)

5 Lasten, nuorten ja perheiden kotouttamisen edistäminen

5.1 Kotoutuminen perheilmionä

Maahanmuutto kytkeytyy identiteetin ja hyvinvoinnin vuoksi kiinteästi perheeseen ja on hyvä puhua siitä perheilmionä. Maahanmuuttoprosessina koettelee koko perheen hyvinvointia ja kotoutumisen kokemus vaikuttaakin merkittävästi siihen, miten lapsia tukeva vanhemmuus ja parisuhde toimivat muuttoprosessin jälkeen uudessa yhteiskunnassa ja miten kotoutuminen etenee. (Säävälä 2013: 121-122.)

Vaikka perhe-elämän ja vanhempien nähdään vaikuttavan voimakkaasti lasten ja nuorten hyvinvointiin ja kotoutumiseen, Alitolppa-Niitamo ja Leinonen (2013: 96) kuitenkin näkevät, että maahanmuuttajiin liittyvä tutkimus on keskittynyt pääasiassa yksilöihin sekä yksilöiden ja vastaanottavan yhteiskunnan välisiin suhteisiin. Näin perheenjäsenien väliset suhteet ja niiden merkityksen näkeminen kotouttamistyössä ovat saaneet tutkimuksissa vähemmän huomiota.

Säävälä (2013: 117) esittää keskeisenä perheiden kotoutumisen ja hyvinvoinnin haasteena eritahtisen kotoutumisen. Usein lapsilla ja nuorilla sopeutuminen uuteen yhteiskuntaan tapahtuu eri nopeudella kuin heidän vanhemmillaan, jolloin tunne kuulumisesta uuteen yhteiskuntaan on myös eriaikainen (Harinen ym. 2009: 7). Lapset ja nuoret sopeutuvat monesti elämänvaiheensa vuoksi vanhempiensa nopeammin uuteen yhteiskuntaan ja kielen oppimisen ohella tutustuvat uusiin ystäviin sekä omaksuvat uusia arvoja ja käytäntöjä (Säävälä 2013: 117-118). Sekä ensimmäisen että toisen polven maahanmuuttajanuorilla nähdään olevan paljon samankaltaisia kokemuksia liittyen heikompaan yhteiskunnalliseen asemaan perheenä ja vanhempien rajoittuneisiin sosiaalisiin verkostoihin. (Alitolppa-Niitamo - Leinonen 2013: 97). Säävälä (2013: 115) nostaa esille Jasinskaja-Lahden venäläis-, turkkilais-, somalialais- ja vietnamilaistaustaisille nuorille tehdyn tutkimuksen, joka osoittaa vanhemmilta saadun tuen helpottavan huomattavasti muuttoon liittyvää sopeutumisstressiä. Maahanmuuttajataustaiset nuoret korostavat vanhempiensa suurta merkitystä omalle hyvinvoinnilleen, mutta samalla kamppailevat suhteessa suomalaiseen yhteiskuntaan ja sen vertaisryhmiin.

Peltola (2009) osoittaa tutkimuksessaan kotoutumisen eriaikaisuuden ohella vanhempien oman kotoutumisprosessin ja akkulturaatioasenteen vaikuttavan ratkaisevasti lap-

sen ja nuoren kotoutumiseen. Muutosta seuraa jatkuvaa identiteetin peilaamista eikä omaa vanhemman tai puolison roolia voi toteuttaa enää itsestään selvästi vanhoihin malleihin tukeutuen tilanteessa, jossa ei ole enää osana enemmistökulttuuria (Säävälä 2013: 118). Kuten Tiilikainen (2007: 270) tutkimusartikkelissaan osoittaa, monelle vanhemmalle lähtömaassa suvun tarjoama sosiaalinen tuki arjessa niin lastenkasvatuksessa kuin vanhustenhoidossa vähenee ja muuttaa muotoaan huomattavasti muuton jälkeen. Näin perheen merkitys korostuu, kun sosiaaliset verkostot kodin ulkopuolella ovat heikommät. Vanhemmuus nähdään haasteelliseksi tilanteessa, jossa perheen aikuiset eivät puhu maan kieltä eivätkä tiedä, miten yhteiskunnan instituutiot toimivat. Erityisen ongelmallisena nähdään puute sosiaalisista verkostoista, joista voisi saada tukea ja arjen hallintaa auttavaa tietoa. (Alitolppa-Niitamo - Leinonen 2013: 100.)

5.2 Perhelähtöinen kotouttaminen ja osallisuuden edistäminen

Kuten Martikainen ym. (2013: 40) toteavat, tulee maahanmuuttajien kotouttamisessa ottaa huomioon se, että maahanmuuttajaväestö on huomattavasti koko väestöä nuorempaa. Valtakunnallisen kotouttamisohjelman painopistealueina lasten, nuorten ja perheiden kotoutumisen tukeminen nouseekin esille vahvasti. Valtion kotouttamisohjelmassa painotetaan työllistymisen ohella perhelähtöistä kotoutumista, jossa maahanmuuttajalapsiperheitä tuetaan varhaiskasvatusta, koulutusta sekä sosiaali- ja terveyspalveluja kehittämällä. Ohjelmassa nähdään tärkeänä tukea maahanmuuttajavanhempien roolia lasten kasvattajina samalla kun heille annetaan tietoa ja neuvontaa perheille suunnatuista palveluista sekä suomalaisen yhteiskunnan perheitä koskevasta lainsäädännöstä ja käytännöistä. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2012) Kotona lapsia hoitavat äidit jäävät helposti kotouttamistoimien ulkopuolella, jolloin myös heidän riski syrjäytyä on huomattava. Valtion kotouttamisohjelman tavoitteena onkin saattaa maahanmuuttajanaiset nykyistä tehokkaammin kotouttamistoimenpiteiden piiriin. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2012: 12.)

Tarkoituksenmukaiset kohdennukset lasten ja nuorten kotoutumiseen riittävän varhain nähdään ennaltaehkäisevästi vähentävän erityistarpeita ja syrjäytymistä myöhemmin. Lapsen kotoutumisen kannalta nähdään kielellisten valmiuksien tukeminen pitkäjänteisesti ja riittävän varhain jo varhaiskasvatuksessa yhtenä olennaisena tekijänä kotoutumisessa. Kotouttamisohjelman tavoitteet on sovitettu yhteen myös valtakunnallisten lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelman kanssa. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2012: 10.) Lapsi ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelmassa painotetaan lasten ja nuorten osal-

lisuutta, yhdenvertaisuutta ja arjenhallintaa. Nämä kaikki kytkeytyvät vahvasti monikulttuuristen lasten ja nuorten kotoutumisen tukemiseen, koska kansalaisuus nähdään tarkoittavan muodollisten oikeuksien ja velvollisuuksien ohella yhteisöihin kuulumisen kokemuksia ja kansalaistoimintaa. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2012: 6-7.)

Vahva yhteisöllisyyden rakentaminen maahanmuuttajien perheiden turvallisen arjen tueksi nähdään valtion kotouttamisohjelmassa kotouttamistyön tärkeänä perustana. Yhteisöllisyydellä tarkoitetaan maahanmuuttajien täysimääräistä osallisuutta suomalaiseen yhteiskuntaan kaikilla elämänalueilla. Yhteisöllisyyden kantavina periaatteina ohjelmassa mainitaan yhdenvertaisuus ja syrjimättömyys, sekä arjen hyvät etniset suhteet, jotka perustuvat maahanmuuttajan oman kielen ja kulttuurin hyväksymiseen ja tukemiseen. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2012: 24.) Yhdenvertaisuudella laissa (20.1.2004/21) tarkoitetaan kaikkien samanarvoisuutta riippumatta sukupuolesta, iästä, etnisestä tai kansallisesta alkuperästä, kansalaisuudesta, kielestä, uskonnosta, vammauksesta, mielipiteestä, vammasta, terveydentilasta, seksuaalisesta suuntautumisesta, sukupuoli-identiteetistä tai muusta henkilöön liittyvästä syystä. Laki velvoittaa viranomaisia edistämään yhdenvertaisuutta kaikessa toiminnassaan. Suomi on myös ratifioinut useimmat kansainväliset ihmisoikeussopimukset. Makkonen ja Koskeniemi (2013: 64-65) nostavat esille YK:n kansainvälisen yleissopimuksen, joka on erittäin merkittävä maahanmuuttajille ja kansallisten vähemmistöjen edustajille. Sopimuksessa velvoitetaan sopimusvaltioita syrjintäkieltoon sekä varmistamaan kansallisiin, uskonnollisiin tai kielellisiin vähemmistöihin kuuluvien mahdollisuuden kulttuurisen, uskonnollisen ja sosiaalisen identiteettinsä säilyttämiseen ja kehittämiseen. (Makkonen – Koskeniemi 2013: 64-65.)

Yhdenvertaisuuden toteuttaminen ei tarkoita samanlaista kohtelua, vaan vaatii joskus myös erityistä huomiointia ja myönteistä erityiskohtelua esimerkkinä vähemmistöryhmään maahanmuuttajataustaisina kuuluvat lapset ja nuoret, joihin kohdistuu valitettavan suuri osa syrjintää edelleen (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2012: 6-7) Positiivinen erityiskohtelua onkin perusteltua, kun palveluntarve tai syrjäytymisen vaara näin edellyttävät. Tällä tarkoitetaan valtion kotouttamisohjelman mukaan palveluja ja toimenpiteitä, jotka kohdistetaan alueille, jossa eriarvoistumisen ja syrjäytymisen riskit kasaantuvat ilman, että resursseja kohdennetaan tukea tarvitseville ryhmille. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2012: 24.)

Nuoret toivovat kuitenkin sosiaalisten verkostojen rakentamista monikulttuurisessa yhteiskunnassa niin, ettei kuitenkaan lähtökohtana pidettäisi monikulttuurisen näkyväksi tekemistä ja korostettaisi kulttuurisia tekijöitä, joista kokemukset ovat edellä esitettyinä hyvin erilaisia monikulttuuristen nuorten joukossa. Kulttuuriset tekijät nähdään neutraaleimpina globaaleihin valtavirran nuorisokulttuureihin ja liikuntaan painottuvassa harrastustoiminnassa. (Litja 2009: 60.) Harrastustoiminnan myös nähdään vahvasti lisäävän yhteisöihin kuulumisen ja osallisuuden kokemuksia, mikä on olennainen kotoutumista muodollisten oikeuksien ja velvollisuuksien ohella (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2012: 6).

Vapaa-aika merkitsee nuorille kieli- ja kulttuuritaustasta riippumatta ennen kaikkea mahdollisuutta luoda ja ylläpitää ystävyyssuhteita ja tuntea kuuluvansa joukkoon (Härninen ym. 2009: 11). Vapaa-ajan toimintaan osallistuminen nähdään parhaimmillaan vahvistavan lapsen ja nuoren itseluottamuksen ja oman minän kehittymistä, lisäävän vuorovaikutustaitoja ja kokonaisvaltaista hyvinvointia. Monikulttuurisen lapsen ja nuoren kohdalla integroituminen tavallisiin vapaa-ajan liikunta- ja harrastusryhmiin kanta-väestön lasten ja nuorten kanssa nähdään erityisen merkittävänä juuri kotoutumisen ja suomalaiseen kulttuuriin sopeutumisen näkökulmasta (Uusikylä ym. 2010: 40). Kuitenkin jos vanhemmat ovat huolissaan lasten turvallisuudesta ja pelkäävät lasten suomalaistumista ja huonojen elintapojen omaksumista, ei lapsilla välttämättä ole mahdollisuuksia vapaa-ajan harrastuksiin tapaamisiin suomalaisten ikätovereiden kanssa (Peltola 2009.) Perheeseen liittyy myös harrastuksen vaatima taloudellinen panostus. Vaikka vanhemmat hyväksyisivät ja toivoisivat lapsen harrastavan, muodostuvat harrastusten kustannukset monelle perheelle liian suuriksi ja niistä karsitaan muiden välttämättömien menojen sijaan. Maahanmuuttajaperheet ovat keskimäärin pienituloisempia kuin kantasuomalaiset perheet ja tutkimukset osoittavat että suurin este sekä liikunnan että kulttuurin harrastamiselle ovat niiden suuret kustannukset. (Uusikylä ym. 2010: 39-41, Zacheus ym. 2012.) Varsinkin lasten ja nuorten urheilun harrastaminen on sidottu Suomessa edelleen pitkälti organisoituun maksulliseen seuratoimintaan. Nuoren jo aiemmin esimerkiksi omassa lähtömaassa aloitetussa harrastuksessa eteneminen saattaa loppua, kun lapsella tai nuorella ei ole mahdollisuutta päästä Suomessa mukaan organisoidun ja maksullisen urheiluseuran toimintaan (Zacheus ym. 2012).

Lapsiperheiden vapaa-aikaan liittyvien tutkimusten yhteydessä vanhemmat tuovatkin esille huomattavasti enemmän esteitä lasten harrastamiseen kuin omiin harrastuksiin liittyen. Varsinkin tiedon puute ja harrastusten löytäminen on koettu haasteellisiksi. (Jo-

ronen 2009: 81-82; Uusikylä ym. 2010: 39.) Monessa tutkimuksessa onkin nostettu esille vanhempien kanssa tehtävä yhteistyö ja tietoisuuden lisääminen toiminnasta edellytyksenä lapsen tai nuoren harrastuksen aloittamiselle ja sille, miten merkitykselliseksi lapsi tai nuori harrastuksen kokee jatkossa (Kim 2009: 169, Fagerlund – Maijala 2011: 40-42). Perheen tuki lapsen harrastukselle nähdään syntyvän vanhempien tietoisuudesta suomalaisesta liikuntakulttuurista ja kyseisestä harrastusmuodosta osana sitä.

Hyvinä keinoina perheiden luottamuksen synnyttämiseen sekä lasten ja nuorten tavoittamiseen Fagerlund ja Maijala (2011: 38, 41-46) nostavat tutkimuksessaan esille mahdollisimman henkilökohtaiset yhteydenotot vanhempiin puhelimitse tai kasvokkain sekä perheille jo entuudestaan tuttujen tiedotuskanavien hyödyntämisen. Liikuntatoimintaa järjestävät tahot ovat huomanneet, että vasta koululle tiedottamisen jälkeen ovat saaneet lapsia ja nuoria mukaan, koska vanhemmat luottavat koululta saamaansa tietoon. Itse toiminnan järjestäminen myös tutuissa ja turvallisissa tiloissa koululla saattaa vähentää vanhempien ennakkoluuloisuutta ja madaltaa lasten ja nuorten kynnystä osallistua toimintaan. Maahanmuuttajien omien verkostojen ja järjestöjen kanssa tehtävä yhteistyö helpottaa tiedottamista ja luottamuksen synnyttämistä. Esimerkiksi kulttuuritulkin välityksellä pystytään kertomaan omalla äidinkielellä, mistä toiminnassa on todella kyse ja välttämään väärinkäsitykset. Jos vanhemmat eivät tiedä harrastustoiminnasta, saatavat epätietoisuus ja ennakkoluulot johtaa lapsen harrastamisen estämiseen. (Fagerlund – Maijala 2011: 40-41.)

6 Kehittämishankkeiden hyvien käytäntöjen juurruttaminen

6.1 Hyvät käytännöt

Euroopan unioniin liittymisen myötä Suomessa yhteiskunnallinen kehittäminen on noussut keskiöön. Kehittäminen on projektiluontoista ja on alettu puhua hyvien käytäntöjen tunnistamisesta ja levittämisestä. Arnkil, Spangar ja Jokinen (2007: 22) viittaavat tutkimustietoon siitä, että hyvä käytäntö on aina jotakin paikallista ja erityinen sosiaalinen innovaatio tietyssä kontekstissa. Kehitetyn käytännön hyvyys on todistettavissa vasta pidemmän ajan kuluessa ja siksi hyvien käytäntöjen todentamiseen laajemmin vaaditaankin ajallista kestävyyttä.

Projekteissa kehitettyjen hyvien käytäntöjen muuntamista pysyvämmäksi toiminnaksi kutsutaan valtavirtaistamiseksi ja ymmärrettävämmiin Suomessa juurruttamiseksi (Arnkil 2006: 55, 64). Juurruttamisella tarkoitetaan vuorovaikutusprosessia, joka jatkuu kehittämistyön alusta siihen asti, kun kehitettävä käytäntö juurtuu osaksi normaalia toimintaa. Juurruttaminen on kaksisuuntainen prosessi, jossa toimintaympäristö muokkaa kehitettävää käytäntöä ja sitä muokataan vastaanottamaan kehitettävä käytäntö. Juurruttamisen tavoitteena on yhteistyössä käytännön tuottajien, käyttäjien ja sidosryhmien kanssa löytää pysyvä paikka projektitoiminnassa kehitetylle käytännölle. (Tuominen – Paananen – Virtanen 2005: 84.)

Monet arviointitutkimukset osoittavat, miten haasteellista on kehittämistyössä luodun uuden toimintamallin juurruttaminen pysyväksi hyväksi käytännöksi suhteessa niihin panostettuihin rahallisiin ja toiminnallisiin kehittämisinvestointeihin (Arnkil 2009: 325). Toiminnan kehittäminen sosiaali- ja terveysalan hankkeissa ei ole sidottu tutkittujen kehittämismenetelmien systemaattiseen hyödyntämiseen. Näin ollen lyhytkestoisten projektien ja hankkeiden käänköpuolena on usein se, että niiden arvokasta sisältöä ei kyetä siirtämään ja vakiinnuttamaan, koska tila ja resurssit kehitettyjen hyvien käytäntöjen vakiinnuttamiseen ovat alimitoitettuja tai laadullisesti heikkoja. (Seppänen-Järvelä 2006: 17-18.)

Paikallisella tasolla pelkästään projektin vakiinnuttaminen oman kunnan sisäisesti ei ole itsestään selvyyttä. Tutkimusten valossa on hyvä keskittää resurssit ennen hyvien käytäntöjen laajamittaista levittämistä realistisesti toiminnan rajalliseen juurruttamiseen

paikallistasolla. Arnkil, Spangar ja Jokinen (2007: 19) ovat perehtyneet hyvien käytäntöjen välittämiseen kunnissa. He nostavat esiin tarkastelemiensa kehittämisohjelmien hyvien käytäntöjen esiin saamisen yhteisenä isona ongelmana hankkeiden aikana tuotetun tietämyksen ja sen hyödyntämisen välisen kuilun. Hankkeiden läpiviemiseen käytetään huomattava määrä voimavaroja, mutta niiden tulosten hyödyntäminen hankkeen päättymisen jälkeen niin paikallisesti kuin laajemminkin on heikkoa. Haasteena on kestävyyskuilu tilanteessa, jossa projektin kautta onnistutaan tuottamaan tilapäistä sosiaalista pääomaa ja asiakkaiden aktivoitumista, mutta tulosten kestävyys on heikko (Arnkil 2006: 56).

6.2 Hyvien käytäntöjen juurruttamiseen vaikuttavia tekijöitä

6.2.1 Kehitettävän käytännön ja sen kontekstin tuntemus

Juuruttamisen menestystekijänä nähdään paikallisesti prosessin alussa luotu selkeä kokonaisnäkemys siitä, millainen pysyvä rakenne tai toimintamalli on tarpeen luoda jonkin olemassa olevan organisaation/palvelun osaksi kyseiselle kohderyhmälle. Juurruttamista koskevissa tutkimuksissa tulee selvästi esiin paikalliseen juurruttamiseen kiinteästi kytkeytyvä kehitettävän käytännön kontekstin tuntemus ja rakenteelliset valtakunnalliset linjaukset, jotka ohjaavat paikallistason toimintaa. Tutkimuksessa maahanmuuttajien työllistämiseen keskittyvien toimintamallien hyvien käytäntöjen juurruttamisesta tuli esiin haasteena organisaation saaminen aidosti toimimaan maahanmuuttopoliittisen ohjelman mukaisesti. (Uusikylä – Karinen 2005: 52-54.)

Peltola ja Vuorento (2007: 45) ovat selvittäneet vaikeasti työllistyville suunnattujen palvelujen kehittämistyön tulosten juurruttamista peruspalveluihin. He havaitsivat samansuuntaisesti, että juurruttamistyössä paikallistasolla törmää väistämättä rakenteellisiin tekijöihin kuten paikalliseen työllisyyspolitiikkaan ja yhteiskunnallisiin työllisyyspoliittisiin linjauksiin. Tutkimuksessa läheisneuvonpidon juurtumisesta taas havaitaan, että juurtumista ehkäisee asenneilmasto ja kuntien päätöksenteko palvelujen priorisoinnissa, kun toiminta ei ole lakisääteistä (Nousiainen – Paasivirta – Turunen 2011: 20).

6.2.2 Johtaminen ja päätöksenteko

Juuruttamisen yhtenä edistävänä tekijänä nähdään johdon sitoutuminen ja tuki. Kun kunnissa ja organisaatioissa on mahdollisuus toteuttaa toiminnan sisällöllistä kehittämistä eri tavoin, korostuu se, miten johto suhtautuu ja sitoutuu kehittämistyöhön (Noussiainen – Paasivirta – Turunen 2011: 21-22). Peltolan ja Vuorenon (2007: 83) haastatteleminen toimijoiden mukaan kehittämistyö koettiin turhauttavaksi ilman johdon sitoutumista ja tukea, koska ainoastaan johdolla on valtaa toteuttaa juurruttamisen edellyttämiä muutoksia. Johdon sitoutumiseen vaikuttaa tutkimuksen tulosten mukaan kehittämistyön tarvelähtöisyys, hyödyllisyys ja etäisyys perustoimintaan, johon sitä ollaan juurruttamassa. Juurruttamista edistävinä tekijöinä johtamisen osalta Peltola ja Vuorento nostavat esille säännöllisen yhteistyön ja palaverit hankkeen johdon ja toimijoiden välillä sekä johdon aidon kiinnostuksen ja tuen kehittämistyötä ja juurruttamista kohtaan. Käytännössä tuki näyttäytyy hyvin erilaisena riippuen paikkakunnan koosta ja hankkeen laajuudesta. (Peltola – Vuorento 2007: 83-84.)

Johtamiseen ja päätöksentekoon kunnassa liittyy virkamiesten ja päättäjien vakuuttaminen kehittämistyön vaikuttavuudesta. Paikalliset päättäjät kunnassa on hyvä saada tietoisiksi kehittämistoiminnasta jo varhaisessa vaiheessa ja pitää ajan tasalla kehittämistyötä koskevista asioista. Peltolan ja Vuorenon (2007: 54) haastattelemat valtionhallinnon edustajat kokivat, että hanketoimijat kertovat kehittämistyöstä hyvin yksityiskohtaisesti ja laajasti, jolloin saattaa olla hankalaa saada selvyyttä rajatun ja kohdennetun asian vaikutuksista kunnassa tietyssä kontekstissa.

6.2.3 Toimijoiden välinen yhteistyö ja tiedonsiirto

Hankkeiden toimintamahdollisuudet määrittyvät aina kyseisessä kontekstissa vuorovaikutuksessa paikallisten toimijoiden kanssa. Tutkimuksissa nouseekin selvästi esille toimijoiden sitoutuminen ja aktiivinen verkostoyhteistyö projektin aikana hyvien käytäntöjen juurruttamista edistävinä tekijöinä (Uusikylä – Karinen 2005: 48; Peltola - Vuorento 2007: 46; Arnkil 2006: 65-67). Peltola ja Vuorento (2007: 46-49) esittävät tutkimuksensa tuloksissa, että hanketyöntekijöiden ja paikallisten toimijoiden kanssa heti alussa luodut yhteistyörakenteet ja yhteistyön ylläpitäminen koko kehittämistyöprosessin aikana ovat vaikuttaneet juurruttamiseen ratkaisevasti. Kehittämistoiminta tulee olla tällöin fokusoitu oikein ja sen tavoitteet asetettu heti alussa selkeästi yhdessä niin, että paikalliset toimijat kokevat kehittämistoiminnan hyödyttävän myös omaa työtään ja paranta-

van organisaation toimintaa. Luottamuksen syntyminen ja yhteisten tavoitteiden löytyminen on koettu luoneen pohjaa yhteistyön jatkumiselle myös hankkeen jälkeen. (Peltola – Vuorento 2007: 46-49, 54.)

Vaikka tutkimusten tuloksissa tulee esille prosessin aikana luodun yhteistyön merkitys, käytännössä nähdään, että juurruttamiseen panostetaan kuitenkin liian usein vasta projektin loppuvaiheessa erillisenä tiedotustyönä (Uusikylä – Karinen 2005: 48-50; Peltola – Vuorento 2007). Kuten Arnkil (2006: 64) kuvaa monien kehittämishankkeiden arviointitutkimusten tulosten pohjalta, jälkikäteen on hyvin vaikea tuottaa oppimiskokemusta ja siirtää tuotettua käytäntöä projekteista vakinaiseen toimintaan, varsinkin jos käytäntö on jo lähtökohtaisesti projektin alkaessa hyvin irrallaan sen emotoiminnoista ja olennaisin osaaminen ja tieto suurimmaksi osaksi tilapäisellä projektihenkilökunnalla. Projektin toimintavaiheen jälkeen levittämiseen on harvoin enää resursseja ja tiedon hyödyntämiseen tähtäävään vuorovaikutteiseen prosessiin toimijoiden välillä ei ole enää aikaa eikä kiinnostusta. (Uusikylä – Karinen 2005: 50-53: 55.)

Projektiraporteissa kuvatuista toimintamalliesimerkeistä onkin vaikea tavoittaa käytäntöön omaan kontekstiin soveltamisen prosessia ja ne jäävät tästä syystä usein käytännön työn kannalta hyvin etäisiksi ellei raportin rinnalla hyödynnetä verkostoissa tapahtuvaa vuorovaikutteista jokaisen omakohtaista oppimista (Peltola – Vuorento 2007: 56; Arnkil 2006: 64). Arnkil (2006: 64-66) näkee kaikista olennaisimmaksi tulokseksi kehittämishankkeessa paikallistason verkoston yhteisen uuden ongelmanratkaisukyvyn ja hiljaisen tiedon, jonka käyttöönotto vaatii erityistä oppimisprosessia toimijaverkostossa. Liian usein projektin lopussa tarkastellaan kuitenkin mekaanisesti vain kehitettyjen toimintamallien sisältöä ja hyvänä käytäntönä pidetään ylipäättään vain onnistunutta toimintamallia. On selvää, että jokainen yksittäinen projekti ei voi onnistua aikaansaamaan vain hyviä käytäntöjä vaan projektityön tehtävänä on myös osoittaa kohdattuja haasteita ja havaintoja siitä, että kaikki uusi ei aina toimi eikä varsinkaan kaikissa konteksteissa (Uusikylä – Karinen 2005: 51; Laamanen – Ala-Kauhaluoma – Nouko-Juvonen 2002: 63).

6.3 Vertaisoppimisen malli juurruttamisen välineenä

Arnkil (2006: 67) haluaa nähdä kehittämistyön normaalina toimintana ja tuo esille vertaisoppimisen keinona, jolla pyritty ratkaisemaan juuri paikallistasolla kunnissa, miten-

kehittämistoiminta kiinnittyy projektin päättyessä osaksi vakinaista toimintaa ja kehittämistyöstä tulee kestävää.

Vertaisten työpajamallissa tavoitteena on ikään kuin pienoiskoossa saada eri toimijoiden näkökulmasta esille toimintamallin paikallinen konteksti. Vertaisoppimista on käytetty eri kuntien välillä, mutta toteutettu myös yksittäisten kuntien sisällä hyvien käytäntöjen levittämiseksi ja juurruttamiseksi. Ajatuksena on keskustella eri ulottuvuuksien toimijoiden kanssa siitä, millaisia kokemuksia on mallin toimintaan saattamisesta, tärkeimmistä kontakteista ja niiden ylläpitämisestä ja esteistä, joita on kohdattu projektin puitteissa. Vertaisten työpajan vetäjänä on käytetty neutraalia tahoa, eli ulkopuolista tutkijaa. (Arnkil 2009: 336-340.)

Vertaisoppimisen mallilla saatujen tutkimustulosten pohjalta Arnkil on luonut 360-mallin mallin, jotta tavoitettaisiin kehitettyä käytäntöä juurruttaessa sen vaatima yhteisöllinen ja monitoimijainen ulottuvuus (Arnkil 2009: 328).

Kuvio 1. 360-malli ja oppimistilat (Arnkil 2009: 328).

Malli rakentuu oppimisen tiloista, joita ovat projektiyksikön toiminta, johtaminen ja päätöksenteko, asiakkaat sekä pysyvät ja tilapäiset kumppanit. Mallissa tilapäisen projektin osalta varsinainen ydintoimijajoukko on oleellinen uuden käytännön juurruttamisessa,

mutta erityinen kiinnostus on eri tilojen risteyskohdissa ja niissä tapahtuvan vuorovaikutuksen laadussa ja rikkaudessa suhteessa aikaisempaan tietoon, reaaliaikaiseen tietoon ja myös tulevaisuuteen suuntautuneeseen tietoon, koska kehitetyn toimintamallin juurtuminen käytäntöön on havaittavissa vasta pidemmän ajan kuluessa. Käytännössä mallilla tarkoitetaan olennaisten tahojen ja toimijoiden kanssa luotuja mahdollisuuksia vuorovaikutteisille oppimisen tiloille. Oppimisen tiloissa nostetaan esiin eri näkökulmia ja niistä etsitään suotuisia toteutusreittejä, jossa toimijat voivat olla resursseja toisilleen. (Arnkil 2009: 328-330, 347-348.)

Johtamisella ja päätöksenteon ulottuvuudella tavoitellaan osallistavaa johtamista. Tällä tarkoitetaan johtamismallia, jossa johtamisella on selkeä yhteys hyvän käytännön kehittämiseen ja toimintaan tavallisen työn arjessa. Käytäntöjen hyvyys on pitkälti kiinni arjen työn hiljaisesta tiedosta, joka kuitenkin saattaa ilmetä vasta pitkän aikavälin kuluttua projektin loputtua. Johtamis- ja kehittämiskonteksteja kuitenkin hallitsee edelleen paljon rationaaliseen valintaan perustuva ajattelu ylhäältä alaspäin tapahtuvasta johtamiskulttuurista, jossa vastuun delegoiminen projektin toimijoille on heikkoa ja vertaisoppiminen ei ole vahvaa. Näin ollen hyvä käytäntö määritellään jo etukäteen ja halutaan levittää mahdollisimman tehokkaasti ilman kontekstilähtöisyyttä ja eri toimijaulottuvuuksien huomiointia juurruttamisessa. Oppivan organisaation käsite on haastanut rationaalisen valinnan teorian ja se korostaa hiljaisen tiedon merkitystä ja hyviä oppimistiloja, jotka pyritään 360-mallissa huomioimaan. Oppivan organisaation mukaisessa projektin johdossa edistetään toimijoiden välistä arjessa tapahtuvaa luontevaa vuorovaikutusta ja osallistutaan itse yhteisiin oppimisen tiloihin. Myös asiakkaat otetaan mukaan oppimisprosesseihin ja heiltä opitaan. (Arnkil 2009: 340-343.)

Pysyvillä ja tilapäisillä kumppaneilla mallissa viitataan huomioon siitä, että moni ongelma ja kehitettävä käytäntö on sellainen, ettei kenelläkään yksittäisellä taholla ole siihen yksin parasta vastausta. Onkin siirryttävä asiantuntijoiden ja sektorien välisestä kilpailusta aitoon yhteistyöhön ja dialogiin. Myös asiakkaat voidaan nähdä yhteistyökumppanina eikä vain tutkimuksen kohteena selvitettäessä kehitetyn käytännön vaikuttavuutta projektin loputtua (Arnkil 2009: 332-333, 334.)

7 Kuntapilottiohjelma maahanmuuttajien kotoutumisen edistämiseksi

7.1 Kuntapilottiohjelman tavoite

Vuonna 2009 myönnettiin sisäasiainministeriölle miljoonan euron määräraha Kuntapilottiohjelman käynnistämiseen maahanmuuttajien kotoutumisen ja työllistämisen edistämiseksi. Pilottiohjelman tavoitteena oli kehittää pääkaupunkiseudulla, Turussa ja muissa merkittävässä maahanmuuttajatiheissä kunnissa uusia toimintamalleja maahanmuuttajien työllistymisen ja kotoutumisen tukemiseen, sitouttaa kunnat ehkäisemään ja tunnistamaan ongelmia maahanmuuttajatiheillä asuinalueilla sekä arvioida palvelujen vastaavuutta erilaisten maahanmuuttajaryhmien tarpeisiin. (Uusikylä – Harinvirta – Eronen – Kinnunen 2011: 3-4.)

Hankkeiden valintakriteereinä oli niiden kohdistuminen maahanmuuttajatiheille asuin- tai seutukunta-alueelle, sosiaalisen eheyden ja yhteenkuuluvuuden vahvistaminen, hallinnonalat ylittävä ja kolmannen sektorin kanssa tehtävä yhteistyö ja kotoutumisen kaksisuuntaisuus. Lisäksi korostettiin kunnan omaa panostusta hankkeeseen sekä toiminnan realistisuutta jatkaa osana kunnan peruspalveluja hankkeen toimintakauden päätyttyä. Sisäasiainministeriö valitsi määrärahakirjeellä 16 saapuneesta hakemuksesta toteutettaviksi 11 osahanketta, joiden budjetit vaihtelivat 15 000 - 240 000 euron välillä. Valitut hankealueet olivat Pääkaupunkiseutu, Porvoo, Salo, Turku, Tampere, Vantaa, Punkalaidun, Mikkeli, Kontiolahti, Vaasa ja Oulu. Kuntapilottiohjelman toimintakausi oli 1.6.2009 – 31.1.2010. Hankkeiden keskeisinä teemoina maahanmuuttajien kotoutumisen ja työllistymisen edistämisessä ovat olleet kielen oppiminen, vanhemmuuden vahvistaminen, vertaistuki, harrastustoiminta sekä vuorovaikutuksen lisääminen maahanmuuttajien ja kantaväestön välillä. (Uusikylä ym. 2011: 4-5.)

Kokonaisvastuu kuntapilottihankekokonaisuudesta oli sisäasiainministeriön maahanmuutto-osaston kotouttamisyksiköllä. Vuoden 2012 alusta lukien maahanmuuttajien kotouttamisasioiden valmistelu siirtyi sisäasiainministeriöstä työ- ja elinkeinoministeriön vastuulle. Kuntien tuli sisäasiainministeriön ohjeistuksesta asettaa hankkeelleen ohjausryhmä, jonka tarkoituksena oli toimia paikallistason asiantuntijaelimenä ja verkottaa eri toimijat keskenään. Ohjausryhmään kutsuttiin eri yhteistyötahoja sekä edustaja elinkeino-liikenne ja ympäristökeskuksesta (ELY), joka on vastannut tilityksistä sekä hankkeiden seurannasta ja valvonnasta. Hankkeet ovat laatineet toiminnastaan väliraportit

sisäasiainministeriölle ja osallistuneet arviointiseminaareihin. Kokonaisarvioinnin kuntapilottiohjelmasta toteutti sisäasiainministeriön toimeksiannosta Net Effect Oy keväällä 2011. (Uusikylä ym. 2011: 3-6.)

Kunnat ovat panostaneet verkostotyöhön ja suunnitellut toiminnot hallintorajat ylittäviksi. Jokaisen hankkeen toimintoja toteutettiin yhdessä useamman kunnan toimen kanssa ja eri hallinnonalojen voimavarojen yhdistämisen merkitys korostui. Kuitenkin käänköpuolena arvioinnissa tuli selkeästi esille epävarmuus toimintojen pysymisestä osana kuntien toimintaa kuntapilottiohjelman päättymisen jälkeen. (Uusikylä – Harrinvirta – Eronen – Kinnunen 2011.)

7.2 Lasten, nuorten ja lapsiperheiden kotoutumista tukevat hankkeet

7.3 Oulu – Lasten ja nuorten kotouttamispalveluiden hanke

Oulun kuntapilottihankkeen erityisenä painopistealueena olivat nuoret sekä lasten kanssa kotona olevat äidit. Hankkeen toimijatahoina mukana olivat päivähoido, maahanmuuttajapalvelut sekä taidemuseo. Hankkeen keskeisenä tavoitteena oli haavoittuvassa asemassa olevien maahanmuuttajanuorten kotoutumispolun kehittäminen, maahanmuuttajanuorten kantaväestöön kuuluvien nuorten yhteen saattaminen sekä maahanmuuttajaäitien ja lasten ohjaaminen käyttämään normaaleja avoimen varhaiskasvatuksen palveluita sekä muita kunnan tarjoamia peruspalveluja. (Lähde)

Taidemuseon Taidetalkkari toiminnan ideana oli jalkauttaa taidemuseo nuorten keskuuteen ja tuoda maahanmuuttajataustaisia ja kantaväestöön kuuluvia nuoria lähemmäksi toisiaan taiteen avulla. Taiteen keinoin pyrittiin nuorten välisten ennakkoluulojen vähentämiseen, syrjäytymisen ehkäisemiseen ja kotoutumisen edistämiseen. Ryhmässä oli sekä maahanmuuttajataustaisia että kantasuomalaisia nuoria ja he pääsivät ilmaisemaan itseään ja kokeilemaan yhteisötaiteen tekemistä videoinnin ja valokuvauksen avulla.

Taidetoiminta on nähty arviointitutkimuksessa erinomaiseksi tavaksi voimaannuttaa nuoria, helpottaa maahanmuuttajataustaisten nuorten kanssakäymistä kantasuomalaisien nuorten kanssa ja lisätä kielitaitoa. Haasteeksi muodostui tiettyjen nuorten tavoittaminen. Arvioinnissa nähdään taideprojekti haasteellisena kuitenkin kotoutumisen

näkökulmasta, koska se tavoittaa vain pienen ryhmittymän kerrallaan eikä ole pitkäkestoisista sen projektiluontoisuuden vuoksi. (Uusikylä ym. 2011: 17.)

Äiti-lapsi –ryhmät oli Oulun hankkeen toinen kehitettävä toiminta. Toiminnan taustalla oli huoli kotona olevista äideistä, jotka eivät osaa suomenkieltä ja ovat lapsineen syrjäytymisvaaran alla. Ryhmien tavoitteeksi asetettiin äitien suomenkielen taitojen parantaminen osallistavan toiminnan lomassa sekä suomalaisten varhaiskasvatuspalveluiden tutuksi tekeminen. Onnistumisena nähdään äitien suomen kielen taidon parantuminen ja yleinen rohkaistuminen. Kerhotoiminta on luonut myös uusia ystävyyssuhteita ja se on herättänyt kiinnostusta oppia uusia asioita. Haasteeksi hankkeen aikana koettiin äitien tavoittaminen vaikka neuvoloidenkin kanssa tehtiin aktiivista yhteistyötä. Toiminnan käynnistäminen vei odotettua enemmän aikaa ja ryhmille varattiinkin alussa liian vähän varsinaista toiminta-aikaa. Arviointitutkimuksessa todetaan, että toimenpiteet ovat kohdistuneet lukumääräisesti harvoin maahanmuuttajiin, mutta ovat olleet vaikutuksiltaan merkityksellisiä. Olennaista jatkuvuuden kannalta on se, että toimintaa on kehitetty olemassa olevien palveluiden puitteissa, joka tukee toimintamallin jatkuvuutta. (Uusikylä ym. 2011: 17-18.)

7.4 Kontiolahti – MAKU: Maahanmuuttajat kuntalaisiksi -hanke

Kontiolahden Maku –hankkeen tavoitteena oli syrjäytymisen ehkäiseminen onnistuneen kotoutumisen kautta panostamalla ennaltaehkäisevän perhetyön, vertaisryhmätoiminnan ja monikulttuurisen vapaa-ajan toiminnan vahvistamiseen ja kehittämiseen yhdessä alueen maahanmuuttajien ja seudullisten naapurikuntien kanssa. Hankkeessa suunniteltiin kotoutumisen tukemiseksi ruohonjuuritason liikunta- ja vapaa-ajan toimintamuotoja, joilla pyrittiin madaltamaan kynnystä harrastustoimintaan osallistumiseen. Kontiolahdella toimi hankkeen aikana pakolaisten ja turvapaikanhakijoiden vastaanotokeskus ja hankkeen asiakaskunta koostui lähinnä pakolaisten perheistä, joissa on paljon myös alaikäisiä lapsia. (Uusikylä ym. 2011: 8-9.)

Pilottiohjelman kokonaisarviointitutkimuksessa käy ilmi, että hankkeen aikana on onnistuttu aktivoimaan maahanmuuttajanuoria, joita on kunnassa suhteellisen paljon ja saatettu heidät myös kunnan omilla resursseilla tuotettujen peruspalveluiden piiriin. Hanke on myös lujittanut ja edistänyt kunnan eri toimijoiden välistä yhteistyötä kotouttamistyössä. Hankkeen aikana on tuotettu hyvin paljon erilaisia yksittäisiä vapaa-ajan toimintamuotoja ja vaikka niillä on potentiaalia integroitua osaksi peruspalveluita, ovat re-

surssit jokaisessa pienet ja asettaa se juurruttamisen haasteelliseksi. Kotouttamisen näkökulmasta haasteeksi on muodostunut erityisesti kantaväestön mukaan saaminen ryhmiin sekä seudulla ilman vanhempiaan asuvien pakolaisnuorten mukaan aktivoiminen. (Uusikylä ym. 2011: 8-9.)

7.5 Vantaa – Kokonainen maailma lähiössä – hanke

Vantaan osahankkeessa on kehitetty monikulttuurinen lastenorkesteri Tempo, jonka toiminta pohjautuu Venezuelassa luotuun ja Portugalissa edelleen kehitettyyn El Sistema – järjestelmään. Toiminta-ajatuksena on antaa kaikille lapsilla mahdollisuus harastaa musiikkia sosioekonomisesta taustasta riippumatta. Mallia on sovellettu nyt Vantaan maahanmuuttajatiheimpien alueiden myötä ensimmäistä kertaa Suomessa. Vantaan hankkeen lähtökohtana oli maahanmuuttajaryhmien kotoutumisen ja kahdensuuntaisen integraation vahvistaminen ja valtavirtaistamisen ajatus, jota on tukenut olemassa olevien rakenteiden ja yleisten kunnan toimintojen, kuten koulujen, kohtaamispaikkojen ja musiikkiopiston käyttäminen tämän uuden toimintamallin kehittämisessä. Kaikki halukkaat lapset saivat osallistua musapajaan ja varsinaiseen orkesteriin valittiin 50 lasta. Valintaperusteet olivat sosioekonomiset ja tavoitteena oli tukea lasten vapaa-aikaa. Lapsista noin puolet on maahanmuuttajataustaisia ja kantavana ajatuksena olikin yhdistää sekä maahanmuuttajien että kantaväestön lapset ja heidän perheensä ja tukea näin kaksisuuntaista kotoutumista. Orkesteritoiminta on tiivistä ja harjoituksia järjestetään tutuissa koulujen tiloissa iltapäivisin neljänä päivänä viikossa. Opetuksesta vastaavat neljä musiikkiopiston musiikinopettajaa. (Uusikylä ym. 2011: 13-14.)

Toisena toimintamuotona hankkeen puitteissa Vantaalla on kehitetty kohtaamispaikka-toimintaa, jolla pyritään myös saamaan maahanmuuttajat ja valtaväestö osallistumaan yhteisiin tapahtumiin ja eri-ikäisille suunnattuun kerhotoimintaan. Kohtaamispaikkatoiminnassa on tehty paljon arvokasta yhteistyötä järjestöjen kanssa. Arvioinnissa nähdään, että monikulttuurinen lasten orkesteri toiminta on erinomainen lasten kotoutumista tukeva työmuoto ja se on siirrettävissä muualle Suomeen. Hankkeen budjetista osa meni instrumenttihankintoihin, mutta jatkossa näin suurta kuluerää ei ole ja orkesteritoiminnan jatkaminen alueella ei vaadi näin isoja satsauksia. Suurimpana haasteena arvioinnissa nostetaan esiin hyvin käynnistyneen ja erinomaisen kotouttamistoiminnan juurruttaminen osaksi kunnan toimintaa. (Uusikylä ym. 2011: 13-14.)

7.6 Espoo - Kotiäitien kotoutumisen tukeminen

Espoossa havaittiin, että hyvin suuri osa maahanmuuttajapalvelun asiakasperheiden äideistä on luku- ja kirjoitustaidottomia tai äiti on käynyt alle viisi vuotta koulua. Lisäksi monet äideistä vastaavat yksin perheensä arjesta. Kotona oleville naisille tarkoitettuja kotoutumistoimenpiteitä ei ole riittävästi, eivätkä ne ole pitkäaikaisia ja suunnitelmallisia. Espoossa kehitettiin vuosina 2007-2009 Koto-hankkeessa pakolaisnaisten kanssa tehtävää kotouttamistyötä ja Kuntapilottihankkeessa 2009-2010 jatkettiin syntyneiden ideoiden toteuttamista käytännössä. (Uusikylä ym. 2011: 10.)

Espoon osahankeen tavoitteena oli tukea Espoolaisten syrjäytymisvaarassa olevien maahanmuuttajanaisten kotoutumista ja aktivoida heidän vapaa-aikaa kehittämällä ja mallintamalla ryhmätoimintaa osaksi avoimia peruspalveluja kuten leikkipuistoa. Ryhmillä pyrittiin aktivoimaan kotiäitejä käyttämään palvelua kantaväestön kanssa. Ryhmät painottuivat kielenopiskeluun, kulttuurituntemuksen lisäämiseen, sosiaalisten taitojen harjoittamiseen sekä arkielämän kommunikointiin. Koto-kerhossa tuettiin suomen kielen oppimista ja tutustuttiin suomalaiseen kulttuuriin. Info-ryhmä painottui kotona lapsia hoitavien äitien infopainotteiseen vertaistukemiseen mm. asiantuntijavierailujen muodossa. (Uusikylä ym. 2011: 11-12.)

Ryhmät on koettu hyödyllisiksi sekä työntekijöiden kuin asiakkaiden näkökulmasta. Useat ryhmiiin osallistuneista äideistä ovat saaneet kaipaamaansa vertaistukea ja tietoa sekä kiinnittyneet asukaspuistojen ja avointen päiväkotien muuhun toimintaan. Ryhmätoimintojen mallinnus aloitettiin ja tuotettiin oppaat, joiden avulla ryhmät on sovellettavissa mihin tahansa muualle ottaen huomioon paikallisten asiakkaiden tarpeet ja paikalliset toimijat. Vuoden 2010 tavoitteissa mainittiin ryhmätoimintojen sisällyttäminen kiinteäksi osaksi palveluiden perustehtävää. Haasteena nähtiin vastuun konkreettisen siirtäminen hankkeelta perustoimijoille sekä yhteistyön tiivistäminen neuvolan kanssa, jotta äidit saisivat tiedon ryhmistä suullisesti. (Uusikylä ym. 2011: 11-12.)

7.7 Punkalaidun – Step by step -hanke

Punkalaitumen kunnan hankkeen nimi kuvastaa ajatusta kotoutumistyön etenemisestä askel askeleelta. Hankkeen ydinajatuksena oli aktivoida maahanmuuttajataustaisia hakeutumaan itsenäisesti koulutukseen, kursseille, vapaa-ajan toimintaan ja työelämään järjestämällä erityisesti maahanmuuttajanuorille konkreettista ruohonjuuritason

toimintaa. Tavoitteena oli myös rakentaa seudullista monikulttuurista yhteistoimintamallia aktivoimalla kolmannen sektorin vahvoja toimijoita mukaan kotouttavaan työhön ja ehkäistä maahanmuuttajien syrjäytymistä seudullisten mahdollisuuksien näkyväksi tekemisellä. (Uusikylä ym. 2011: 14.)

Punkalaitumella sijaitsee vastaanottokeskus ja kunnan väkilukuun suhteutettuna maahanmuuttajia on varsin paljon. Yhtenä monista hankkeen aikana kehitetyistä konkreettisista ruohonjuuritason toimintamalleista on nuorille suunnatun monikulttuurisen jalkapallojoukkueen perustaminen. Joukkueeseen on osallistunut sekä paikallisia että Punkalaitumen vastaanottokeskuksen nuoria ja hankerahoilla on tuettu jalkapallojoukkueen toimintaa muun muassa yhtenäisten peliasujen hankinnalla. Maahanmuuttajanuoria on myös hankkeen aikana ohjattu alueen partiotoimintaan ja koettu merkittäväksi juuri harrastustoimintaan ohjatessa palkatun hanketyöntekijän ohjaus ja tuki nuorille ensimmäisillä kerroilla. Muuta pienimuotoista toimintaa ovat olleet talonmies, joka on auttanut perheitä sopeutumaan uusiin asuntoihin ja kaksi tukihenkilöä, jotka ovat auttaneet ilman huoltajia eläviä 18 –vuotta täyttäneitä nuoria. Näiden lisäksi on järjestöt saatu mukaan. SPR on pitänyt läksyparkkia ja Martat vetäneet käsityökerhoa. (Uusikylä ym. 2011: 14-15.)

Arvioinnissa nostetaan esille yksittäisten toimintojen asiakaslähtöisyys ja se, että suhteellisen suuri osuus kunnan maahanmuuttajaväestöstä on ollut osallisena johonkin toimintaan. Yksittäisten toimintojen paljous on kuitenkin aiheuttanut hankkeen hajautumisen moneen suuntaan ja näin luonut haasteen toimintamallien toistettavuuteen ja jatkuvuuteen ihmisten vaihtuessa ja resurssien loppuessa pienessä kunnassa. (Uusikylä ym. 2011: 14-15.)

7.8 Salo – Mosaiikki –Maahanmuuttajien kotouttamisen edistäminen Salossa

Salon hankkeen tavoitteena oli maahanmuuttajaperheiden osallistumisen edistäminen sekä yhteisöllisyyden rakentaminen kantaväestön ja maahanmuuttajien välillä. Salon hanke koostui nimensä mukaisesti mosaiikin tavoin pienistä projekteista, kuten infopisteestä, kotoryhmästä ja kulttuuritulkkitoiminnasta. (Uusikylä ym. 2011:20.)

Infopiste tarjosi maahanmuuttajille tukea ja neuvonta useilla eri kielillä ja asiakkaita tuettiin yhdessä löytämään tarvitsemansa palvelut. Infopiste keräsi hyvin asiakkaita ja he löysivät sitä kautta tarvitsemansa tuen ja palvelun. Infopisteen toimivuus vaati vi-

ranomaisyhteistyön kehittämistä ja lujittamista ja se nähtiinkin edellytyksenä maahanmuuttajien tukemisessa. (Uusikylä ym. 2011:20-21.)

Kotouttamisen kehittämiseksi perustettiin myös kotoryhmiä, joiden avulla tutustutettiin osallistujia suomalaiseen yhteiskuntaan ja palvelujärjestelmään yhteisen toiminnan ja yhdessäolon kautta. Samalla osallistujien kielitaito kehittyi, kun rohkaistui puhumaan luonnollisessa ympäristössä ja käytännönläheisesti teemaretkien, liikunnan ja muun toiminnan lomassa. Kotoryhmien ohella kehitettiin vertaistukitoimintaa, jossa jo kauan Suomessa ja Salossa asunut omien kokemustensa kautta voi auttaa maahan muuttanutta ja hänen perhettään sopeutumaan uuteen asuinpaikkaan ja tutustumaan uusiin ihmisiin. Äiti-lapsi ryhmissä kerrottiin perheille suunnatuista palveluista ja suomalaisesta kasvatuskulttuurista. (Uusikylä ym. 2011:20-21.)

Kokonaisarvioinnissa todetaan, että toiminta perustui todelliseen tarpeeseen ja toimintaa tehtiin yhteistyössä eri paikallisten toimijoiden voimin ja myös maahanmuuttajia aktivoitiin toiminnan suunnitteluun ja arviointiin. Kuitenkin haasteena oli monien yksittäisten toimintojen ylläpitäminen ja resurssien priorisointi hankkeen loputtua. (Uusikylä ym. 2011:20-21.)

8 Opinnäytetyön toteutus

8.1 Tutkimuskysymys ja tutkimusstrategia

Opinnäytetyöni tutkimuskysymyksenä on

1. Mitä hyötyä hankkeet ovat tuoneet kuntien kotouttamistyöhön?
2. Minkälaisia kokemuksia hankkeissa toimijoilla on lasten, nuorten ja lapsiperheiden kotoutumista tukevien toimintamallien juurruttamisesta osaksi kuntien olemassa olevia peruspalveluja?

Opinnäytetyöni on kvalitatiivinen. Kvalitatiivinen tutkimus on luonteeltaan kokonaisvaltaista ja tutkimuksessa korostuu kentältä saadun aineiston merkitys teoreettisen tarkastelun jäsentäjänä (Kiviniemi 2010: 74). Laadullisena tutkimusstrategiana hyödynnän tapaustutkimusta, jossa kohteenani on pieni joukko tapauksia. Tapaustutkimuksessa ei ole tarkoitus saada tilastollista yleistettävyyttä, vaan lisätä ymmärrystä tutkittavasta tapauksesta ja olosuhteista. Kuten Häikiö ja Niemenmaa (2007: 44) artikkelissaan kuvaavat, voi paikallisuuteen ja ainutkertaisuuteen perustuva tutkimus auttaa ymmärtämään moniulotteisia yhteiskunnallisiakin kysymyksiä.

Tutkimuskohdetta valittaessa on mietittävä, miksi tutkimukseen ryhdytään ja kenen ehdoilla tutkimusaihe valitaan (Hirsjärvi ym. 2001: 26). Opinnäytetyöhöni kytkeytyy Soccan saamaan toimeksiantoon ja olen koko opinnäytetyöprosessin ajan tehnyt tiivistä yhteistyötä työelämäohjaajani kanssa ja varmistanut prosessin etenemisen eettisesti ja luotettavasti organisaation periaatteiden mukaisesti.

Laine, Bamberg ja Jokinen (2007: 32-33) erottelevat seitsemän eri tapaustutkimuksen tyyppiä, joista omaa opinnäytetyötäni kuvaa parhaiten tulevaisuudesta kertova tapaus. Tulevaisuudesta kertovan tapauksen avulla on tarkoitus selvittää tulevaa nykyhetkestä käsin ja tutkia jotakin, jossa muutokset on jo tehty. Tulevaisuudesta kertovan tapauksen tutkimuksessa tyypillisiä ovat juuri oman opinnäytetyöni kaltaiset lyhyet projektit ja niissä tuotetun muutoksen vaikutukset tiettyyn yhteisöön. (Laine, Bamberg ja Jokinen (2007: 32-33.)

8.2 Kohderyhmä ja aineiston keruu

Varsinkin tapaustutkimuksellisesti ongelmaksi muodostuu helposti liian laajan aiheen valinta, jolloin tutkimuksella ei saavuteta riittävää syvyyttä ja luotettavuutta (Malmsten 2007: 57). Rajauksessa tulee kiinnittää huomiota sekä alueelliseen, ajalliseen ja teemaattiseen ulottuvuuteen, koska tapaukset ymmärretään osana kontekstiaan tiettyyn aikaan ja paikkaan rajattavissa olevina tapahtumina tai prosesseina. (Malmsten 2007: 72; Peuhkuri 2005: 294.) Kehitettyjen toimintamuotojen kirjo oli kuntapilottiohjelmassa laaja ja kotouttava toiminta keskittyi eri ikäryhmiin, joten rajaamisen merkitys on noussut merkittäväksi myös luotettavuuden kannalta. Kuntapilottiohjelmassa oli mukana yhteensä 11 kuntaa. Omaan opinnäytetyöhöni olen rajannut 6 kuntaa, joissa on kehitetty kotouttamista tukevaa toimintaa lapsille, nuorille ja lapsiperheille. Nämä kunnat ovat jo edellä mainitut Oulu, Kontiolahti, Vantaa, Espoo, Punkalaidun sekä Salo. Tämä raja-
us on ajankohtainen, koska valtion kotouttamisohjelmassa painotetaan perhelähtöistä kotoutumista ja nähdään, ettei kulttuuri- ja liikuntapalveluiden potentiaalia kotoutumisessa ole täysimääräisesti hyödynnetty (Uusikylä – Puurtinen – Terävä – Kinnunen 2010: 15; Työ- ja elinkeinoministeriö 2012: 37-39).

Tapaustutkimukselle luonteenomaista on monien metodien ja aineistojen käyttö, jotta tutkimuksen kohde pystytään kuvaamaan mahdollisimman kokonaisvaltaisesti ja perustellusti ja lisäämään näin ymmärrystä tutkittavasta tapauksesta (Peuhkuri 2005: 292). Aineistona voidaan käyttää sekä määrällisiä että laadullisia aineistonkeruumenetelmiä, kuten kirjallisia dokumentteja, haastatteluja tai havainnointiaineistoa riippuen tutkimuskysymyksestä ja aineistosta (Malmsten 2007: 66-67). Opinnäytetyöni kirjallinen tausta-
aineisto koostuu kuntapilottiohjelman hankkeilta sähköpostitse kerätyistä kirjallisista hankeyhteenvedoista, joissa kerrotaan tuloksista ja malleista, jotka jäivät hankkeen päätyttyä elämään. Opinnäytetyöni systemaattisena aineistonkeruumenetelmänä on teemahaastattelu.

Lähestyn juurruttamista paikallisesti kuntapilottihankkeissa toimineiden ammattilaisten näkökulmasta ja huomioin kuntapilottiohjelman hankerahoituksen kriteereistä erityisesti kohdan, jossa painotetaan kunnan panostusta hankkeeseen sekä toiminnan realistisuutta jatkaa osana kunnan peruspalveluja hankkeen toimintakauden päätyttyä. Jotta aineisto tuottaa vastauksia tutkimuskysymykseen, johdin teemat juurruttamista koske-
vasta teoreettisesta viitekehyksestä. Haastattelujen teemat liittyvät hankkeessa kehitetyn toiminnan luonteeseen ja kohderyhmään, paikalliseen ja valtakunnalliseen yhteis-

työhön sekä johtamiseen ja päätöksentekoon. Keskustelunomaisissa teemahaastattelussa vuorovaikutus korostuu, kun haastateltaville annetaan mahdollisuus kertoa omin sanoin tutkijan antamaan teemaan liittyvistä asioista ilman että kysymysten muotoa ja järjestystä on tarkasti rajattu (Hirsjärvi – Remes – Sajavaara 2001, 195). Haastattelut nauhoitettiin. Haastattelijana kirjasin ylös myös olennaisia mainintoja ja ohjasin keskustelua teemaan, josta ei oltu vielä haastattelussa puhuttu. Pyysin myös tarkennuksia lisäkysymyksin olennaisesta aiheesta, joka nousi esille teemojen ulkopuolelta.

Tutkimuksen kohdistuessa kuntien toimijoihin on selvitettävä, miten henkilöiden suostumus hankitaan ja minkälaisia riskejä heidän osallistumiseen sisältyy (Hirsjärvi ym. 2001: 26). Tutkimussuunnitelman hyväksymisen jälkeen anoin tutkimuslupaa Soccalta ja informoin kuntia saatekirjeellä (liite 1) opinnäytetyöstäni. Lähetin saatekirjeet kuntien nimetyille hanketoiminnan kontaktihenkilöille ja tavoitin tätä kautta hankkeessa mukana olleita maahanmuuttajatyön toimijoita sekä hankkeen aikana luotujen toimintamallien parissa työtä tekeviä henkilöitä, jotka olivat motivoituneita osallistumaan ryhmähaastatteluun.

Aineiston keräämisessä tulee ottaa huomioon myös anonyymiuden takaaminen (Hirsjärvi – Remes – Sajavaara 2001: 27) Kirjasin saatekirjeeseen, että opinnäytetyöhön osallistuminen on täysin vapaaehtoista ja tutkimustulokset esitetään niin, ettei yksittäisen kunnan toimijan henkilötietoja mainita. Tein tietoisin valinnan, koska tarkoitukseni ei ole opinnäytetyölläni vertailla hankkeessa mukana olleiden kuntien toimintamalleja keskenään, vaan löytää aineistosta yhteisiä tekijöitä, jotka nähdään vaikuttavan hanketoiminnan juurruttamiseen. Ja kuten Mäkinen (2006:114) kuvaa, anonyymius myös rohkaisee ihmisiä puhumaan rehellisesti ja suoraan ja helpottaa näin tutkimuksen kannalta olennaisten tietojen keräämistä.

Suoritin haastattelut kuntien toimipisteissä toukokuussa, kesäkuussa ja elokuussa 2013. Sovimme Soccan kanssa haastattelujen teosta aiheutuvien matkustuskulujen korvaamisesta. Alustavana ajatuksena oli toteuttaa kaikki haastattelut ryhmähaastatteluina, mutta haastateltavien määrä pieneni ja näin yksi haastatteluista toteutettiin yksiohaastatteluna ja yksi parihaastatteluna. Teemahaastatteluihin osallistui kaikkiaan yhteensä 14 haastateltavaa. Ammattinimikkeiltään haastateltavat edustivat seuraavia: maahanmuuttajatyön sosiaalihoaja (2), maahanmuuttajayksikön sosiaalityöntekijä, varhaiskasvatuksen palvelujohtaja, projektityöntekijä, hanketyöntekijä, maahanmuuttajien pienryhmäopettaja, maahanmuuttajatyön koordinaattori, nuorisotyöntekijä, maa-

hanmuuttajapalveluiden johtava sosiaalityöntekijä, sosiaaliohjaaja (2), monikulttuurisuusasiain päällikkö ja vapaa-ajan ohjaaja. Kerroin haastateltaville haastattelutilanteen aluksi haastattelun tarkoituksen ja pyysin kirjallisen suostumuksen (liite 2) tutkimushaastatteluun. Kirjallisessa suostumuksessa käy ilmi, että haastateltava hyväksyy haastattelun nauhoittamisen ja on tietoinen opinnäytetyön hyödyntämisestä osana Soccan saamaa toimeksiantoa.

Tiedostan, että aineiston luotettavuutta vähentää se, että haastatteluihin eivät päässeet osallistumaan kaikki ne toimijat, jotka ovat olleet mukana hanketyössä. Hankeajasta oli jo aikaa ja monet hankkeen aikaisista toimijoista on siirtynyt toisiin tehtäviin. Saatekirjeeni kuitenkin osoitti opinnäytetyöni merkityksen osana Soccan toimeksiantoa ja hankkeiden kontaktihenkilöt kokivat tärkeäksi saada kuntien äänen kuuluviin valtakunnan tasolla. Luotettavuuden lisäämiseksi olen perehtynyt kuntien hankeraportteihin ja hyödyntänyt haastattelujen rinnalla kirjallisia yhteenvetoja, jotka ovat syventäneet ja vahvistaneet aineistoa. Toimijoiden tavoittamisen haasteellisuus kuvaa kuitenkin myös tapaustutkimuksellisesti aihepiirinä hanketodellisuutta ja rajatun tapauksen tutkimuksen teon riskejä kuten tiedon yleistettävyyden ongelmaa.

8.3 Aineiston analysointi

Tutkijan roolin pohdinta on tapaustutkimuksellisesti erittäin merkityksellinen luotettavuuden ja eettisyyden kannalta. En ole opinnäytetyön tekijänä ollut mukana kuntien kehittämistyössä, mikä tarkoittaa, että toimintamalleihin tutustuminen tapahtuu välillisten lähteiden kautta ja toimijoiden haastatteluista tulkitsemalla. Vaikka näin ei pysty samaistumaan aiemman kokemuksen perusteella tutkittavaan kontekstiin kuten prosessissa mukana olevana tutkijana, on kuitenkin objektiivisesti helpompi suhtautua aineistosta esille tulleisiin tietoihin ja näkemyksiin neutraalisti, koska ei ole tutkimuksen analysointiin vaikuttavia subjektiivisia ennakkokäsityksiä (Häikiö – Niemenmaa 2007: 55) Tutkin tapaustutkimuksellisesti juurruttamista hankkeen päättymisen jälkeen. Tiedostan kuitenkin, että tapaus ei ole irrallinen hankkeen toimintakauden aikajänteestä ja tapauksen ajallinen ulottuvuus näyttäytyy aineistossa pidempänä kuin aikajänne, jolta varsinaisesti aineistoa kerätään. (Malmsten 2007: 71.)

Olen analysoinut keräämäni aineiston sisällönanalyysillä, jota voidaan käyttää kaikissa laadullisissa tutkimuksissa (Tuomi & Sarajärvi 2009: 91). Sisällönanalyysi on menetelmä kirjoitetun ja suullisen kommunikaation analysointiin sekä tutkittavien tapausten-

merkitysten, seurauksien ja yhteyksien tarkasteluun. Sisällönanalyysillä kerätty aineisto on tarkoitus tiivistää niin, että tutkittavia tapauksia voidaan kuvailla lyhyesti ja yleistettävästi kadottamatta aineiston sisältämää informaatiota. Tarkoituksena on myös saada tutkittavien tapausten väliset suhteet selkeästi esille. (Latvala – Vanhanen-Nuutinen 2003: 21, 23; Tuomi – Sarajärvi 2002: 110.) Olen perehtynyt aineiston analysointimenetelmään ja edennyt analysoinnissa sisällönanalyysin vaiheiden mukaisesti ja kuvannut vaiheet perustellen valintojani oman tutkimukseni lähtökohdista käsin. Olen esittänyt tutkimustulokset sellaisina kuin olen ne vaihe vaiheelta edenneen analysoinnin perusteella sisäistänyt ja ymmärtänyt sekä käyttänyt luottavuutta lisäämään raportoinnissa suoria lainauksia haastatteluista.

Sisällönanalyysissä tutkimusaineistosta erotetaan samanlaisuudet ja erilaisuudet. Litteroidun tekstin sanat, fraasit ja muut yksiköt järjestetään samaan luokkaan merkityksen perusteella. Analyysiprosessin etenemisestä voidaan erottaa seuraavat vaiheet: analyysiyksikön valinta, aineistoon tutustuminen, aineiston pelkistäminen, luokittelu ja tulkinna sekä luotettavuuden arviointi. (Latvala – Vanhanen-Nuutinen 2003: 23-24.) Sisällönanalyysin avulla tuotettu järjestelty aineisto on kuitenkin sellaisenaan riittämätön johtopäätöksiksi. (Tuomi – Sarajärvi 2002:105-107).

Aineiston litteroinnin jälkeen aloitin tekstin analysoinnin lukemalla ensin sen kokonaisuudessaan läpi saadakseni kuvan aineiston sisällöstä. Tämän jälkeen valitsin kullekin teemahaastattelurungon teemalle värikoodin ja värikoodein yliviivasin aineistosta kaikki teeman sisältöä kuvaavat ilmaukset. Kopioin sanatarkasti teemahaastattelun teemojen mukaisiin kategorioihin sopivat ilmaisut yhteen, kunkin teeman erilliselle tekstinkäsittelyalustalle. Annoin jokaiselle haastattelulle hankkeelle oman numerokoodin ja numeroin aineistosta poimitut ilmaisut etten kadottaisi yhteyttä alkuperäiseen aineistoon missään vaiheessa analysointia. Tämä vaihe kuvaa aineiston pelkistämistä. Tuomi ja Sarajärvi (2002: 111) kuvaavat pelkistämällä sitä, että aineistosta karsitaan tutkimukselle epäolennainen pois. Tällöin aineiston pelkistämistä ohjaa tutkimuskysymykset, joiden mukaan aineistoa pelkistetään koodaamalla olennaiset ilmaukset.

Olen käyttänyt deduktiivista teoriaohjaavaa analyysiä, jossa analyysiyksiköt valitaan tutkimuksen tarkoituksen ja tutkimustehtävän mukaan ja aineiston analyysiä ohjaa aiemman tiedon perusteella luotu kehys ja kategoriat, joihin aineisto suhteutetaan. Tällaisella analyysillä pyritään yleensä tutkimaan aikaisempaa tietoa uudessa kontekstissa (Tuomi - Sarajärvi 2009: 95-98). Aiempi teoria juurruttamisesta on ohjannut teema-

haastattelun teemojen muodostamista ja opinnäytetyöni analyysin etenemistä. Kuten Tuomi ja Sarajärvi (2009: 93) toteavat, muodostavat teemahaastattelun teemat jo itsessään aineiston analyysin rungon ja jäsennyksen aineistoon. Uusien ulottuvuuksien esiin nouseminen aineistosta muokkaa myös teoriaa ja teoreettinen kysymyksen asettelu saattaa tarkentua vasta aineistoon tutustumisen ja sen alustavan analyysin kuluessa (Peuhkuri 2005: 303).

Pelkistämisen jälkeen aloitin aineiston ryhmittelyn ja käsitteellistämisen, jossa yhteen kerätyt alkuperäisilmaukset käydään tarkasti läpi ja niistä etsitään samankaltaisuuksia ja/tai eroavaisuuksia kuvaavia käsitteitä. Samaa asiaa tarkoittavat käsitteet ryhmitellään ja yhdistellään luokaksi ja annetaan sen sisältöä kuvaava nimi (Tuomi – Sarajärvi 2002: 112-114.) Koska teemahaastattelun rungon teemat muodostavat analyysin rungon, luokkien nimet viittaavat teemoihin. Näiden teemojen alle olen analysoinnin edetessä muodostanut pienemmät alakategoriat niiden sisältöä kuvaavilla nimillä.

Tausta-aineiston analysoinnissa olen poiminut ensimmäiseen tutkimuskysymykseen vastaavat kirjoitetut ilmaukset ja lähtenyt ryhmittelemään hankkeen hyötyä kuvaavia samantyyllisiä ilmauksia niistä ilman ennakkokategoriointia. Haastatteluaineisto ja kirjallinen aineisto tukevat toisiaan ja samat kategoriat alkoivat löytyä kummastakin aineistosta liittyen hankkeiden tuottamaan hyötyyn erillisesti suoritettujen analyysin ensimmäisten vaiheiden jälkeen ja olen yhdistänyt ne lopuksi.

9 Opinnäytetyön tulokset

Kaikissa haastattelemissani kunnissa osa hankkeen aikana kehitetystä toiminnasta jatkaa vakiintuneena toimintana edelleen hankkeen päättymisen jälkeen. Kuitenkin vain yhtä kuntaa lukuun ottamatta toiminnan jatkuvuus on turvattu uudella hankerahoituksella ja perättäiset hankkeet ovat vahvistaneet kuntapilottihankkeen aikaisen toiminnan juurruttamista ja sen kehittämistä edelleen. Kahdessa haastatteluista kunnista seuraavaa hankerahoitusta oltiin haastatteluiden aikana juuri hakemassa ja nostettiin esille epätietoisuus pilottihankkeessa kehitetyn toiminnan jatkumisesta. Yhdessä kunnista uutta jatkorahoitusta ei oltu saatu ja kunnan tulikin haastatteluajankohtana punnita toiminnan jatkomahdollisuus uudelleen.

9.1 Hanketoiminnan hyöty kotouttamistyölle

Sekä haastatteluaineistosta että hankeyhteenvedoista käy selvästi esille, miten kunnissa nähdään tuloksina muutakin kuin konkreettinen hanketoiminnan sisältö ja sen vakiintuminen sellaisenaan osaksi kunnan peruspalveluja. Hanketoiminta on tehnyt näkyväksi kotouttamistyötä kunnissa. Tuloksista nousee selkeästi esille kaikkien haastatteluiden sekä kirjallisten hankeyhteenvedojen osalta yhtenä hyötynä yhteistyön tiivistyminen kunnan eri toimijoiden välillä. Hanketoiminnan koetaan vaikuttaneen yhteistyöhön myös selkeästi laajemmin yli hallintokuntarajojen. Nähdään, että muidenkin kuin maa-hanmuuttajien kanssa suoraan työtä tekevät toimijat ovat huomanneet kotouttamistyön tärkeyden ja tätä kautta sitoutuneet kantamaan myös oman panoksensa hanketoiminnan kautta kotouttamistyölle kunnassa.

Nyt kun täs on useempi taho mukana nii näitten ohjaaminenkin on laajemmalla pohjalla.

Ne on ottanu myös vastuun siitä ja näkee että se on tarpeellista

Jäänyt elämään hankkeen aikana syntyneitä verkostoja, vaikka kaikkia juuri samanlaisia toimintoja ei enää olekaan tarjolla.

Kyllä se on näiden hallintokuntien välistä yhteistyötä kehittänyt tai miten sen nyt sanois tutustuttanut meitä enemmän toisiimme...että me ollaan saatu laajennettua sitä kenttää jonkun verran sen avulla.

Erityisesti kunnissa, joissa järjestötoiminta on muutenkin vahvaa ja ominainen tapa toimia, on hankkeen aikana järjestöiden kanssa yhteistyö edelleen vahvistunut. Haastatteluissa käy myös ilmi, että monessa kunnassa järjestöt tai muut yhteistyöorganisaatiot ovat ottaneet toiminnan kokonaisuudessaan vastuulleen hankkeen päättymisen jälkeen.

Ilman yritysten ja aktiivisten yhdistysten tukea ei tämänkaltaista toimintaa onnistuisi.

Nyt sitten on tosi hienosti kansalaisopisto on ottanut maahanmuuttajat ja sen omakseen.

Asiakasnäkökulma nousi esille vahvasti. Kaikissa haastatteluissa mainittiin, että hankkeessa kehitetyn toiminnan kautta tavoitettiin laajemmin maahanmuuttajataustaisia lapsia, nuoria ja perheitä, jotka olivat kotouttamispalveluiden tarpeessa. Kotouttamispalvelut nähdään helposti vain Suomeen saapumisen alkuvaiheessa tarpeellisiksi. Hanketoiminnalla saatiin kuitenkin kunnissa jo pitkään asuneita maahanmuuttajia mukaan ja nähtiin myös heidän tarvitsemansa tuki kotoutumiselle.

Asiakaskunta laajeni ja kohderyhmä laajeni, et ei tarvii olla siellä kotona et apua kyllä saa.

Toiminnalla on tavoitettu myös ns. hiljaisia ryhmiä.

Suurin osa oli niitä jo tosi kauan täällä ja Suomessa asuneita, jotka ei oo meidän asiakaskuntaa enää, mutta tarvitsivat. Et kyl se laajensi.

Et nää perheet on toki olleet jo muutaman vuoden täällä ja päässeet ensi shokista ja ensi vaiheen kotoutumisesta yli et osaavat jo käydä kaupassa ja tulevat sillä tavalla toimeen.

Hanketoiminnan hyötynä asiakkaille nähdään vahvasti monitahoinen ja varhainen nopea tukeminen virallisten ja lakisääteisten kotouttamispalveluiden rinnalla. Tuloksista nousee esille, että hanketyö on mahdollistanut konkreettisen panostuksen lasten, nuorten ja perheiden kohtaamiseen ja kohderyhmän monipuoliseen ohjaamiseen. Kunnissa uskotaan hanketoiminnan osallistavan ja toiminnallisen luonteen vahvistaneen kotoutumista paljon enemmän ja kokonaisvaltaisemmin kuin yksittäiset viranomaiskontaktit maahanmuuton alkuvaiheessa. Tästä hyvänä osoituksena toimijoiden näkemys siitä, että yhteisen tekemisen kautta maahanmuuttajat ovat tutustuneet toisiin ja rohkaistu-

neet myös käyttämään suomen kieltä. Kielitaidon paraneminen ja tietoisuus kunnan palveluista nähtiinkin monessa kunnassa hankeaikana luodun toiminnan yhtenä positiivisena vaikutuksena maahanmuuttajaperheiden kotoutumiseen, vaikka kielen opettaminen itsessään ei ollut missään kunnassa hankkeessa kehitetyn toiminnan pääsisältönä.

Pienessä kunnassa monet perheet jäisivät muuten yksin. Kotouttaminen ei olisi näin aktiivista.

He sai paikan jonne mennä ja alkais tää kotoutuminen heti ei kotona istumalla ja odottamalla oleskelulupaa.

Oppii vähän suomea ja oppii paljo muitakin taitoja siellä. Tapaa muita ihmisiä et silloin joskus kun ei ollut mitään tän kaltasta niin äidit kärsi yksinäisyydestä ja oli ihan niinku suuri ongelma ettei ollut mitään kontakteja välttämättä muihin ihmisiin.

Saavat kiinni suomenkielestä ja heil on joku porukka ja paikka mihin mennä ja porukkaa jonka kanssa olla.

Lapsille, nuorille ja perheille suunnatuissa hankkeissa luotiin paikkoja kohtaamisille ja otettiin käyttöön toiminnallisia menetelmiä kotouttamisen tukemiseksi. Helposti lähestyttävät ympäristöt ja kohtaamiset kantaväestön kanssa on koettu kotouttamistyötä edistävinä kunnissa. Tuloksissa nousee esille, että hankkeissa tavoitteena ollut valtaväestön ja maahanmuuttajien kohtaamiseen panostaminen on lisännyt kanssakäymistä ja solidaarisuutta kuntalaisten välillä. Kunnissa on havaittu, että kehitetyn yhteisen toiminnan kautta lapsille, nuorille ja perheille syntyi luonnollisemmin kohtaamisia kantaväestön kanssa ja tunne osallisuudesta yhteisöön. Tämä nähtiin lasten, nuorten ja perheiden kotouttamistyössä olennaisemmaksi kuin yksittäinen tiedonanto kunnan palveluista.

Kontakti on ihan erilainen kuin täällä toimistossa kun on pöytä välissä ja istutaan tässä, kun jos mennään retkelle ja he saa kysyy kaikkee mitä on ja pystyy heti antamaan sen avun

Että hyvää työtä tehdään mut varmasti monella taholla mut nyt on tosi kiiva kun on ollut näitä liikuntaan liittyviä juttuja paljon ja kohtaamispaikkoja. Tavallaan ne niinku sitten vetää nuoriakin mukaan niinkun tällaseen ihan vapaa-ajan toimintaan ja tietysti näitä äitejäkin.

Sehän oli se alunperinkin tarkoitus et ei mitään erityispalvelua vaan se on sitä semmosta normaalia. Pyritty löytämään semmosia tekijöitä jotta siihen vois osallistua niin tuota kantaväestö kuin maahanmuuttajat kaikki et ei ois semmosta niinku erottelua siinä.

9.2 Kokemukset hanketoiminnan juurruttamisesta

9.2.1 Hanketoiminnan luonne ja kohderyhmä

Tuloksissa on useampi maininta siitä, miten tärkeänä juurruttamisen kannalta pidetään toimijoiden yhteistä tietoisuutta maahanmuuttajataustaisten asiakkaiden tarpeista ja ymmärrystä myös yksittäisen perheenjäsenen ohella perheen kotouttamisesta kokonaisuutena.

Kotiäitien kotoutuminen on tosi tärkeä sille koko perheen kotoutumiselle ja lasten tulevaisuudelle et siihen niinku vaaditaan tällaista yleistä ymmärrystä ja tahtoa siihen ja ei niin et ne asiakkaat ite ettii ja on ite vastuussa vaan et meidän tehtävä on tarjota erilaisia muotoja.

Perheiden täytyy ymmärtää mistä kaikessa harrastustoiminnassa on kysymys..Et oikeesti se mikä siellä pitäis olla et laajalla rintamalta kaikilta löytyy se järjestöpuolella ja harrastuspuolella semmonen tietynlainen niinku vaaditaan niinku enemmänkin kun vaa hoietaan vaan se harrastusasia vaan jotenki ymmärretään et nyt meil on tässä tää maahanmuuttajanuori et ollaan kiinnostuneita muustakin ku et on se hitsin taitava pelaamaan jalkapalloo vaan että myös ketä siellä taustalla on ne perheet et.

Näkinsin, et tarvittais tehokasta toimintaa et nää perheet ja kaikki perheenjäsenet varmasti oikeesti pääsis osaks tätä kuntalaisuutta et vielä on hirveen paljon asioita vaikka jotkut ovat päässeet sen ensi vaiheen kotoutumisen yli et mistä he ei oo tietosia tai eivät osaa ees kiinnittää huomiota ilman apua.

Toimintakausi näyttäytyi lähes kaikissa hankkeissa lyhyenä, koska kohderyhmänä maahanmuuttajataustaisten lasten, nuorten ja perheiden tavoittamiseen ja luottamuksen rakentamiseen tulee varata enemmän aikaa. Kunnissa nähtiin, että toiminnan alussa saatetaan tavoittaa vasta pieni joukko koko kohderyhmästä. Monessa hankkeista kehitetyn toiminnan ohella tehtiinkin paljon työtä lasten, nuorten ja perheiden konkreettiseen saattamiseen ja ohjaamiseen palvelun piiriin. Koska toiminnan alulle saattaminen vei tämän kohderyhmän kanssa aikaa, myös toiminnan juurruttaminen nähtiin siirtyneen ja olleen mahdollista suurimmassa osassa kuntia vasta jatkohankkeiden aikana eikä ajankohtana, johon se oltiin suunniteltu ohjelmatasolla.

Vaatii enemmän luottamuksen rakentamista ja työntekijän työpanosta saattaa alulle toiminta ja kertoa kaikesta. Toiminnan aloittaminen ja koko prosessin läpi vieminen vie enemmän aikaa.

Ni onhan se kuitenkin ajallisesti tämmösistä asioista ja tarpeista keskustelu niin se kolme vuottakin lyhyt aika.

Oli hyvin haasteellista et miten se niinku palvelu ja ne palveluntarvitsijat niinku kohtaa siinä alussa.

Sitte jotenki toimintakausi on lyhyt aika se yheksän kuukautta.

Sen luottamuksen saavuttaminen on jollakin tavalla pitempikestosta.

Vaikka hankkeissa koettiin kaksisuuntaisen kotoutumisen vahvistuneen luomalla kohtaamispaikkoja ja yhteistä tekemistä, nähtiin myös haasteena tavoittaa kantaväestöä toimintaan, koska kuten kohderyhmällä, vei myös kantaväestöltä aikaa asennoitua erilaisuuteen ja eri kulttuurien kohtaamiseen.

Aluksi ei oikeen saatu sitten kantaväestöä mukaa, mutta nyt paremmin ehkä juuri tän toisen hankkeen aikana, kun paikallisia yrityksiä on lähtenyt mukaan.

No en sanoisi, että täällä olisi rasismia, mutta enemmänkin ei tiedetä ja luoteta ehkä.

9.2.2 Johtaminen ja päätöksenteko

Johdon sitoutuminen tulee vahvasti esille kaikissa haastatteluissa kun puhutaan hanketoiminnan jatkuvuuden turvaamisesta. Toimijat kunnissa ovat havainneet, että juurruttamisen edellytyksenä on johdon sitoutuminen hankkeessa kehitettyjen toimivien käytäntöjen läpiviemiseen systemaattisesti ja järjestelmällisesti kunnassa. Kaikissa haastatteluissa nostetaan esille johdon tietoisuuden merkitys hanketoiminnan juurruttamiselle. Hanketoimijat ovat havainneet hankkeiden jääneen ruohonjuuritason toiminnan ja toimijoiden tasolle ja haasteena nähdään konkreettisesti se, miten hanketoiminta tavoitaisi laajemmin kunnan johtotason.

Et asiat lähtee kehittymään ja menemää etteenpäin vaatii et ihan ylintä virkamiesjohtoo ja luottamusmieshenkilöstöä myöten tää homma pitäis olla framilla.

Aika paljon tehdään vielä asioita ruohonjuuritasolla. Mä koen ainakin välillä kun omat voimat alkaa ehtyä et työtä tehhään ruohonjuuritasolla mut päättäjät saisivat olla vähän enemmän tietoisia kuin mitä ovat.

Et ei se kovin pitkälle kannan jos siihen ei sit sitouduta koko hallinnossa.

Kunnat ovat havainneet valtakunnallisten kotouttamispoliittisten linjausten vaikuttavan hankkeissa toteutettavaan kotouttamistyöhön. Vaikka kotouttamislaki ja valtion kotouttamisohjelma antavat hyvät perusedellytykset kunnassa toteutettavalle kotouttamistyölle, nähdään kunnissa ristiriita ohjelmaston ja käytännössä toteutettavan kotouttamistyön välillä. Nähdään, että vaikka hankkeita on ollut ja niistä on tehty raportteja, valtakunnan tason päättäjillä ei ole kuitenkaan tietoisuutta hankkeissa kehitetyn toiminnan vaatimista panostuksista toiminnan luonteen ja kohderyhmän huomioiden.

Huomaa että kun mennään tonne ylemmälle tasolle jossa he ovat asemassa jossa he päättää strategisista linjauksista ja ovat esittelemässä eteenpäin päättävälle elimille rahoituksista ja ynnä muista niin siellä on ihan niinku oikeesti mustia aukkoja niinku siellä ei tiedetä mitä tää työ niinku käytännössä on.

Mut just mitä x sano kans niin kokonaisvaltanen näkemys niinkun joskus tuntuu vähän täällä ruohonjuuritasolla toimiessa niin tuntuu et näkemys joskus puuttuu kun tulee näitä päätöksiä ja uutisia lukee niin valtakunnan päättäjiltä niin ne on joskus hyvin semmosia yksittäisiä ja että ei niinkun joskus jää niinkun semmonen tunne et jossain vaiheessa päätöstä tehtäessä ei mietitä mitä se päätös vaikuttaa sitten jonnekin muualle.

Uusi laki on varmasti hyvää tarkoittava, mut kuka tulee sosiaalitoimistoon. Et onhan siinä semmonen leima. Et täs meidän hankepaikassa oli niin vapaa ilmapiiri eikä mitään semmosta et joku kyttää sua, et kylhän se tarvii kaikkien tajuta.

Valtakunnallinen tuki hanketoiminnan juurruttamiselle koettiin hankkeissa myös epäselväksi. Kaikissa kunnissa hanketodellisuus on arkipäivää ja kunnissa on samanaikaisesti paljon samansisältöisiä ja päällekkäisiä hankkeita. Hankkeiden kokonaisuuden hallinta ja päättäjätason suunnitelmallisuus nähdään vaikuttavan merkittävästi kotouttamiseen keskittyvien hanketoimintojen juurruttamiselle. Suunnitelmallisuuden puuttuminen nousee vahvasti esille ja sillä tarkoitetaan epätietoisuutta kuntatasolla hanketoiminnan jatkuvuudesta.

Muttet valtakunnan tasolla et vähän selkeempiä ja ennakoituja visioita et mihinkä me ollaan menossa.

Miten meidän voidaan ajatella tehdä suunnitelmallista työtä, jos ministeriölle se ei ole selvää.

Kolmessa haastatteluista korostetaan yllättäviä muutoksia ja niistä tiedottamisen ennakoinnattomuutta. Kaikissa näissä kolmessa hankehaastattelussa mainitaan Osallisena suomessa -hanke ja sen vaikutus kuntapilottihankkeiden rahoituksen ennakoinnattomaan lopetuspäätökseen ja tämän negatiiviseen vaikutukseen kehitetyn toiminnan jatkuvuuden turvaamiseen kunnassa. Kunnissa ei oltu valmistauduttu vielä rahoituksen loppumiseen ja toimintamallien juurruttaminen ei mennyt niin kuin se oli kunnassa suunniteltu.

Suunnitelmallisuutta jää kaipaamaan. Et jos annetaan projektirahoitus hyväälle projektille niin kyllä se pitäis viedä loppuun. Et pitäis kertoa etukäteen. Kukaan ei ollut varmaan suunnitellu näin. Et en tiedä mitä ne oikeen ministeriössä tekevät, koska se loppus kun seinään. vaikka se oli ajateltu siihen kolmanteen vuoteen, mitä rahoitusta ei sit tullu enää. Se jäi sit toteutumatta.

Koska silloin kun tää hanke oli vielä loppusuorallaan niin sehän tuli aika lailla puskista et se ei saakaan jatkoo ja silloin onistuin netistä kaivamaan tän kotouttamislain osana tän osallisena suomessa niin siitähän löyty hyvinkin kriittinen keskustelu tai lausunto että miten on mahdollista et on iso hanke kun oli just pilottihankkeita meneillään. Et rivien välistä oli luetta- vissa et pistettiin nää pilotit kiinni ja sitte alotettii tää.

Et en tiedä miten ne oikeen ministeriössä tekevät, koska se loppus kun seinään. Ei sit tuli se osallisena suomessa. Vähän meni maku näihin projekteihin.

Tämä nosti haastatteluissa keskusteluun ylipäättään hankkeiden saaman rahallisen resurssin merkityksen ja pohdinnan hankerahoituksen sijaan korvamerkitystä resurssista hankkeissa hyviksi todettujen ja mallinnettujen kotouttamistoimien ylläpitämiseen kunnissa esimerkiksi yhden henkilön palkkaamisen turvin.

Tehään niitä tämmösinä poliittisina tempauksina ja halutaan näyttää että jotakin tehään ja pannaan isosti määrärahoja. Sit ruetaan viereen ja päällekkäin toiset ihmiset tekemään uutta juttua. Pahimmillaan se on viesti niille jotka tehneet työtä ja yrittäneet saada vakiintumaan että ei ollakaan tehty sitten mitään.

Tietysti tulee mieleen sellanen kriittinen ajatus päähän et näitten hankkeitten avulla kenties paikataan jotakin mikä on otettu jostain muusta pois että olisiko parempi sitten kuitenkin olla niihin perustoimintoihin se raha.

Loppuisivat projektit ja tulisi oikeasti resursseja kotouttamistyöhön.

Eli korvamerkittynä kohdennus sellaisiin paikkoihin joilla hankitaan työntekijöitä sellaisiin paikkoihin ja kohtaamisiin maahanmuuttajien kanssa.

9.2.3 Yhteistyö

Haastatteluissa kuvataan paljon paikallista yhteistyötä ja mainitaan hankkeen aikana luotuja yhteistyöverkostoja, jossa voidaan jakaa osaamista ja tietoa. Näistä käytetään nimityksiä verkosto, maahanmuuttaja-asioiden työryhmä, ohjausryhmä sekä säännöllinen yhteistyökokoontuminen. Vaikka haastatteluissa korostetaan yhteistyön vahvistuneen poikkihallinnollisesti paikallisten toimijoiden välillä, ei minkään kunnan kotouttamistyön suunnittelussa ja toteutuksessa ole kuitenkaan mukana kohderyhmän edustajaa. Toimijat näkevät kuitenkin tärkeäksi, että maahanmuuttajien omia voimavaroja voitaisiin paremmin hyödyntää jatkossa, jotta toiminta vastaisi mahdollisimman hyvin kohderyhmän tarpeita ja olisi myös perusteltua vakiinnuttaa.

Osattais paremmin hyödyntää niitä vanhempien voimavaroja.

Et enemmän saatat asiakkailta kysymyksiä ja probleemia et ne saatais mukaan sinne maahanmuuttaja-asioiden työryhmään et siihenkin tulis enemmän sellanen toiminnallinen funktio kun vaan että aina niinku teidän tommonen katsaus et mitäs nyt on uusinta uutta työntekijöiden silmin.

Jotenki viranomaislähtöistä ja et me järjestetään ja nää asiakkaat ei oo kauheesti ehkä ite suunnittelemassa sitä, et mitä tarvittais.

Haastatteluissa nousee vahvasti esille hankkeen yksittäiset työntekijät ja erityisesti projektityöntekijöiden vahva työpanos, joka näkyy myös paikallisen yhteistyön ylläpitämisessä eri toimijoiden välillä. Vaikka hanketyöntekijän työpanos koettiin merkittäväksi, kuitenkin neljän kunnan haastatteluissa nousee esille hankkeiden vahva henkilöityminen projektityöntekijöihin ja todetaan osaamisen lähtevän ihmisten mukana pois, jos tiedon jakoa ei ole ennakoitu eikä siihen ole oikeita foorumeita. Yhdessä hankkeista on nähty hyötynä juurruttamisen kannalta se, että projektityöntekijä oli yksi vakituisista kunnan työntekijöistä, jolloin myöskään tällaista samanlaista riskiä ei koettu.

Siinä tarvittiin ehkä semmosta myöskin arvovaltasta tän asian jotenki eteenpäin viejää et tota x on ollu tosi vahvasti täs jatkohankkeessa ja kaiken maailman johtajien kanssa niistä neuvoteltu.

On ne tietyt avainhenkilöt jotka osaa ja jotka hoitaa. Se on tietysti välttämätöntä mutta siinä on myös sit sekin se ongelma, et jos siinä on se ajattelu et itse kunkin ei sitten niinku sillee tarvii paneutua ja perehtyä et aina on joku jolleka ohjata. Sitten tulee se kysymys että entäs sitten jos ei olekaan, vaikka niinkun mitenkä kävi tälle x kun lähti pois.

Sehän siinä on semmonen asia, kun tavallaan ne hanketyöntekijät lähtee kun sanoit sitä et keskusteltiin siitä et ottaako joku tämän vai jääkö tämä tekemättä. oikeesti monesti resurssien puutteessa käy niin.

Yhteistyö muiden kuntapilottiohjelmassa mukana olleiden kuntien kanssa nähtiin kunnissa vähäisenä, vaikka yhteistyö koetaan tärkeäksi. Kuntien toimijat ovat olleet mukana kuntapilottiohjelman puitteissa järjestetyissä seminaareissa kuulemassa toisten kuntien toiminnasta, mutta hanketoiminnan päätyttyä on yhteistyö ollut hyvin vähäistä eikä toimijat ole tutustuneet samansisältöisien lasten, nuorten ja perheiden kotouttamista tukeviin toimintamalleihin.

No siinä täytyy ainakin omalta kohdalta sanoa, et mä koen itteni aika ulkopuoliseksi.

En mä näiden muiden kuntien hankkeista tiedä kyllä yhtään mitään.

Kyllä mä olen seurannut niitä. Enemmän koen kuitenkin, et itsestä on imetty, mitä saanut.

Haastatteluissa pohdittiinkin hyödyllistä tapaa levittää tietoa ja saada hyviä käytäntöjä ja toimintamalleja omassa kunnassa samanlaiselle kohderyhmälle toteutettavan toiminnan toteutukseen ja juurruttamiseen. Kirjalliset hankeraportit nähdään tärkeiksi toiminnan esittelemiseen ja perustelemiseen paikallisessa kontekstissa, mutta samalla nähdään, ettei niitä hyödynnetä ja koeta laajemmin hyvän käytännön levittämisessä hyödylliseksi. Kunnissa nähdään projektiraporttien olevan monesti kaunisteltuja, mikä ei juuri anna lukijalle toiminnan juurruttamisen tueksi konkreettista tietoa haasteista, jotka olisi tärkeää huomioida ja joihin voisi vaikuttaa. Yhdessä hankehaastattelussa nouseekin esille se, että usein kirjalliset raportit sisältävät liian pitkästi kaikki ne samat taikasanat, joita käytetään hankerahoitusta haettaessa. Nämä taikasanat eivät kuitenkaan anna toisille mitään konkreettista kuvausta toiminnasta ja kokemuksia toiminnan toteutuksen mahdollisuuksista ja haasteista tietyssä kontekstissa.

Mun mielestä me kirjoitettiin liikaa. Se työ ja toiminta pitäis olla tärkeä. Niissä pitää olla ne tietyt taikasanat, sivistyssanoja käyttäen.

Ei tällaset raportit kyllä niinku leviä ympäri maata että. Muttet totta kai tää on hyvä dokumentti (hankeraportti) et nyt tämmöstä niinku on tehty ja sit jos joku halua jatkaa nii nyt tietää mihin tässä on päädytty ja tiedetään kunnan sisällä missä vaiheessa ollaan siitä menossa et muutenhan tää on vaa ihmisten päässä pyörimässä vaan että.

Et sitte ei tarvitte rueta kaunistelemaan. Et virheistä oppii..Ne väärinkäsitykset on niinku niitä siemeniä joista tajuaa et mistä voi ottaa mallia toisessa kunnassa et pääsee oikeelle ladulle.

Myös tiedon löytäminen hyvistä kotouttamishankkeista nähdään hyvin vaikeaksi ja satumanvaraiseksi. Tuloksissa nousee esille toive valtakunnallisesta tuesta hyvien käytäntöjen levittämiseen, jotta niistä olisi tukea kunkin kunnan oman hanketoiminnan soveltamisessa ja juurruttamisessa osaksi peruspalveluja. Internetin käyttö nähdään kiihteisessä arjessa hyvänä muiden kotouttamistyötä tekevien hanketoimijoiden kohtaamisen ohella. Kunnissa todetaan, että tällä hetkellä internetistä tiedon löytäminen on kuitenkin työlästä ja aikaa vievää, kun ei ole yhtä selkeää koottua paikkaa kotouttamistyöhön keskittyvään materiaaliin eikä valtakunnallista koordinoivaa tahoa.

Et kun nyt on nettiportaaleja siellä täällä ja tuolla.

Kun joku rakentaa tavallaan ne omat nettiportaalit nii sit se on vähän niinkun viidakko ja sattumankauppaa et osuu sinne oikeelle.

Et tää sosiaaliportti tyylinen samanlainen. Ei se mikään kotouttamisportti ole mut tällanen vastaava.

Et yhden tahon tulis koota ja kerätä materiaalia ja koordinoita. Et ei liian monta toimijaa ja pirstoutunutta ja kuka sitten on johtaja.

10 Johtopäätökset

Opinnäytetyön tavoitteena oli kuvata, mitä hyötyä kuntapilottihankkeissa kehitetty lasten, nuorten ja perheiden kotouttamista tukeva toiminta on tuonut kuntien kotouttamistyöhön ja millaisia kokemuksia hankkeessa mukana olleilla toimijoilla on toiminnan juurruttamisesta osaksi kunnan olemassa olevia peruspalveluja.

Tarkastelen saamaani aineistoa suhteessa 2011 tehtyyn kuntapilottiohjelman hankkeiden kokonaisarviointitutkimukseen, koska tämän tutkimuksen johtopäätöksissä todetaan, että hankkeiden todellinen vaikuttavuus on vasta tutkimusajankohtana syntymässä ja kehitetyn toiminnan juurruttaminen osaksi kuntien normaalia toimintaa on kesken. Yhdeksi haasteeksi nähtiin tulevaisuudessa hankkeilla käynnistyneiden toimintamallien juurruttaminen osaksi kunnissa tapahtuvaa toimintaa sekä alulle saatujen positiivisten kehityskulkujen ylläpitäminen. (Uusikylä ym. 2011: 31.) Tarkoitukseni ei ole vertailla kuntien toimintamalleja, vaan nostaa esille johtopäätöksissä tulosten pohjalta yhteisiä tekijöitä, miten tukea kotouttamista tukevan hanketoiminnan juurruttamista kunnissa ja valtakunnallisella tasolla.

10.1 Paikallisella yhteistyöllä ja johdon tuella

Kunnilla on ratkaiseva rooli kotouttamispolitiikan tavoitteiden saavuttamisessa, koska niillä on edelleen kotouttamispalveluiden tuottamisessa paikallisen itsehallinnon mukaisesti laaja itsenäinen päätäntävalta (Saukkonen 2013: 94). Kuten Nousiaisen, Paasiviran ja Turusen (2011: 20) tutkimuksessa todetaan, kuntien päätöksenteolla on toiminnan juurruttamisessa suuri merkitys tilanteessa, jossa toiminta ei ole lakisääteistä. Kunnat siis itse määrittävät melko pitkälti kotouttamistyön toteutuksen pakollisten lakisääteisten kotouttamispalveluiden ohella. Kuitenkin opinnäytetyöni tulokset osoittavat hanketoiminnan osalta, että toiminta on juurtunut osaksi kunnan peruspalveluja pilotiohjelman tavoitteiden mukaan vain yhdessä kunnassa, jossa toiminta jatkuu ilman uutta hankerahoitusta.

Kuten aiemmissa tutkimuksissa toiminnan juurruttamisesta todetaan, riippuvat hankkeiden juurruttamisen mahdollisuudet paljon paikallisten toimijoiden sitoutumisesta ja aktiivisesta yhteistyöstruktuurista jo hankkeen aikana (Uusikylä – Karinen 2005: 48; Peltola - Vuorento 2007: 46; Arnkil 2006: 65-67). Tämä tulee esille myös opinnäytetyö-

ni tuloksissa. Kunnissa nähtiin vahvasti yhtenä hanketoiminnan hyötynä yhteistyön tiivistyminen. Projektityöntekijät ottivat etenkin ison roolin ja panostivat yhteistyön luomiseen ja ylläpitämiseen eri toimijoiden välillä yli hallintokuntarajojen. Kunnissa koettiin projektityöntekijöiden rooli merkittäväksi, mutta samalla nähtiin haasteena muiden hankkeessa mukana olleiden toimijoiden liiallinen luotto siihen, että projektityöntekijä hoitaa. Arnkil (2006: 64) osoittaa tutkimuksessaan, että on hyvin vaikea siirtää tuotettua käytäntöä vakinaiseen toimintaan vasta hankkeen loppuvaiheessa jos olennaisin osaaminen ja tieto on vain tilapäisellä projektihenkilöstöllä. Projektin toimintavaiheen jälkeen levittämiseen on harvoin enää myöskään resursseja ja tiedon hyödyntämiseen tähtäävään vuorovaikutteiseen prosessiin toimijoiden välillä ei ole enää aikaa eikä kiinnostusta. (Uusikylä – Karinen 2005: 50-53: 55.) Tämä konkretisoitui opinnäytteen tuloksissa, jossa hankkeiden jatkorahoituksen lopetuspäätös koettiin tulleen hyvin yllättäen ja näin ollen joissakin kunnissa tilapäiset projektityöntekijät lähtivät pois ennen kuin tiedonsiirtoa ehdittiin toteuttaa.

Kunnissa ollaan tyytyväisiä erityisesti siihen, miten järjestöjä, yrityksiä ja muita organisaatioita saatiin yhteistyöhön aktiivisemmin mukaan ja miten hankkeen päättymisen jälkeen toiminta on myös juurtunut osaksi näiden yhteistyöorganisaatioiden toimintaa. Kuntapilottiohjelman tavoitteissa korostettiin kuitenkin kuntien vastuuta ja toiminnan vakiinnuttamista osaksi kunnan peruspalveluja hankkeen päättymisen jälkeen. (Uusikylä ym. 2011: 3). Näen hyvänä, että järjestöt ja muut organisaatiot ottavat vastuuta hanketoiminnasta ja kotouttamistyön nähdään kuuluvaksi laajemmin isommalle toimijajoukolle. Tämä ei kuitenkaan pidemmän päälle välttämättä edesauta juurruttamista, jos tuloksissa samalla nähdään johdon sitoutumattomuus.

Kunnan päättäjien tasolla saatetaan ajatella hankkeen vapaa-aikaan painottuvan luonteen vuoksi sen kuuluvan luonnollisemmin yhteistyöorganisaatioille. Näin siirretään myös tietoisesti vastuu yhteistyöhön lähteneille organisaatioille eikä enää muisteta ohjelmaston tavoitetta kunnan peruspalveluihin juurruttamisesta ja osoiteta resursseja toiminnan turvaamiseen myös jatkossa. Uusikylä ym. (2010: 37-38) havahduttavat hyvin tämänkaltaisen todellisuuden, siitä, miten maahanmuuttajien tarpeet huomioitiin koskien juuri liikunta, kulttuuri- ja nuorisopalveluita muita palveluja heikommin tutkimukseen osallistuneissa maahanmuuttajatiheissä kunnissa. Zacheus ym. (2012) osoittavat tutkimuksessaan lisäksi riskinä maahanmuuttajien integroitumiseen tavallisiin harrastuksiin kantaväestön kanssa juuri sen, että harrastustoiminta on sidottu Suomessa edelleen pitkälti organisoituun maksulliseen seuratoimintaan. Nuoren jo aiemmin

esimerkiksi omassa lähtömaassa aloitetussa harrastuksessa eteneminen saattaa loppua, kun lapsella tai nuorella ei ole mahdollisuutta päästä Suomessa mukaan organisoituneen ja maksullisen urheiluseuran toimintaan (Zacheus ym. 2012).

10.2 Toiminnallisilla menetelmillä ja perhelähtöisyydellä

Uusikylä ja Karinen (2005: 52-54) nostavat esille kehitettävän käytännön kontekstin tuntemuksen yhtenä olennaisena tekijänä toiminnan juurruttamisessa. Opinnäytetyöni tuloksissa tulee esille, miten tärkeänä juurruttamisen kannalta pidetään kunnissa hankkeena kasvanut tietoisuus maahanmuuttajataustaisten asiakkaiden tarpeista ja laajempaa ymmärrystä myös perheen kotouttamisesta kokonaisuutena. Peltola ja Vuorento (2007:45) havaitsivat tutkimuksessaan hanketoiminnan kontekstiin liittyvien poliittisten linjausten vaikuttavan paljon juurruttamistyöhön paikallisesti. Kotouttamislain edellyttämässä Valtion kotouttamisohjelmassa mainitaan positiivinen erityiskohtelu, jolla tarkoitetaan palveluja ja toimenpiteitä, jotka kohdistetaan alueille, jossa eriarvoistumisen ja syrjäytymisen riskit kasaantuvat ilman, että resursseja kohdennetaan tukea tarvitseville ryhmille. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2012: 24.) Kuntapilotiohjelman avulla valtio vastasi tähän tarpeeseen kohdistamalla hankeresursseja maahanmuuttajatiheisiin kuntiin.

Uudessa laissa kotoutumisen edistämisestä (1386/2010) otetaan huomioon laajemmin eri syistä Suomeen muuttavat ja nähdään, että erityisesti heidän perheenjäsenensä tarvitsevat yhtä lailla opastusta ja tukea suomalaiseen yhteiskuntaan asettumisessa. (Saukkonen 2013: 95.) Laki painottaa kuitenkin paljon maahanmuuton alkuvaiheen palveluita. Opinnäytetyöni tulokset osoittavat, että kotouttamislaki nähdään hyvänä perustana alkuvaiheen kotouttamistyölle, mutta se ei kuitenkaan riitä kattamaan välttämättä hankkeissa tavoitettuja maahanmuuttajataustaisia lapsia, nuoria ja perheitä, joista osa on asunut jo pitkään Suomessa, mutta tarvitsevat silti tukea pystyäkseen kokonaisvaltaisesti osallistumaan ja tuntemaan itsensä aidosti osaksi yhteisöä.

Berryn (1997: 36) mukaan akkulturaatiota tukevan menettelyn mukaan kantaväestön tulee sopeuttaa kansalliset instituutiot vastaamaan paremmin tarpeita, jotka mahdollistavat integraation eli kaikkien ryhmien elämisen aidosti monikulttuurisessa yhteiskunnassa. Opinnäytetyöni tulokset osoittavat hanketoiminnan hyötynä juuri kohderyhmän laajemman tavoittamisen luomalla helposti lähestyttäviä kohtaamispaikkoja ja hyödyntäen toiminnallista kotouttamista. Hankkeissa kehitetyt varhaisen tuen toimintamallit

virallisten ja lakisääteisten kotouttamispalveluiden rinnalla nähtiin tukevan paitsi maahanmuuttajien suomen kielen oppimista myös jo pitkään suomessa olleiden sekä toisen polven maahanmuuttajataustaisten lasten ja nuorten kaksisuuntaista kotoutumista, joka edellyttää maahanmuuttajien ja kantaväestön vuorovaikutusta ja yhteistä toimintaa. Tutkimukset antavat perusteluja hanketoiminnalla luodun vapaa-ajan toiminnan tarpeellisuudelle ja Vuori (2012: 235) tuokin esille, miten hankkeet voivat olla parhaimmillaan kotoutumista tukevia niiden pyrkiessä juuri kielen ja yhteiskuntatiedon muodollisen oppimisen ohella vahvistamaan maahanmuuttajan aitoa osallisuutta ja kuulumista yhteisöön.

Maahanmuuttajat kokevat monikulttuuriset keskuksset merkittävinä vapaa-ajan vietto- paikkoina, joissa saa vertaistukea ja apua, mutta integroituminen ja kontaktit paikallis- väestöön jäävät vähäiseksi. (Uusikylä ym. 2010: 37-38.) Kohtaamispaikat ja perheker- hot kotiäideille voidaankin nähdä perusteltuina tutkimusten valossa erityisesti juuri kak- sisuuntaisen kotoutumisen näkökulmasta. Kuten Tiilikainen (2007: 270) sekä Alitolppa- Niitamo ja Leinonen (2013: 100) osoittavat, monelle vanhemmalle lähtömaassa suvun tarjoama sosiaalinen tuki arjessa lastenkasvatuksessa muuttaa muotoaan huomatta- vasti muuton jälkeen ja erityisen ongelmallisena nähdään puute sosiaalisista verkos- toista, joista voisi saada tukea ja arjen hallintaa auttavaa tietoa.

Litja (2009:60) korostaa tutkimuksessaan, että monikulttuuriset nuoret toivovat sosiaa- listen verkostojen rakentamista monikulttuurisessa yhteiskunnassa niin, ettei kuiten- kaan lähtökohtana pidettäisi monikulttuurisen näkyväksi tekemistä ja korostettaisi kult- tuurisia tekijöitä. Kulttuuriset tekijät nähdään lasten ja nuorten näkökulmasta neutraa- limpina globaaleihin valtavirran nuorisokulttuureihin ja liikuntaan painottuvassa harras- tustoiminnassa (Litja 2009: 60.), joita kuntapilottiohjelman hankkeissa on kehitetty lii- kunta-, taide- ja musiikkipainotteisin toiminnallisoin ryhmin. Kuitenkin kuten Peltola (2009) osoittaa tutkimuksessaan, että jos vanhemmat ovat huolissaan lasten turvalli- suudesta ja pelkäävät lasten suomalaistumista ja huonojen elintapojen omaksumista, ei lapsilla välttämättä ole mahdollisuuksia vapaa-ajan harrastuksiin tapaamisiin suoma- laisten ikätovereiden kanssa vaikka niihin luotaisiin rakenteet (Peltola 2009.) Monessa tutkimuksessa onkin nostettu esille vanhempien kanssa tehtävä yhteistyö ja tietoisuu- den lisääminen toiminnasta edellytyksenä lapsen tai nuoren harrastuksen aloittamiselle ja sille, miten merkitykselliseksi lapsi tai nuori harrastuksen kokee jatkossa. (Kim 2009: 169, Fagerlund – Maijala 2011: 40-42.)

Ympäröivän yhteisön ja yhteiskunnan merkitys vuorovaikutuksen tukemisessa ja pidempiaikaisessa pysyvämmässä muutoksessa on suuri ja erityisen tärkeäksi se on osoittautunut tutkimusten valossa lasten ja nuorten kohdalla (Mähönen – Jasinskaja-Lahti 2013). Hankkeissa havahduttiinkin tätä tutkimustulosta tukien siihen, miten merkittävää on koko perheen kohtaaminen yksittäisen perheenjäsenen kotoutumiselle. Hankkeissa luodun lasten harrastustoiminnan toteuttaminen vaatii pohjalle kohderyhmän huomioiden vahvan kontaktin perheeseen, jotta he pystyvät aidosti ymmärtämään, mistä toiminnassa on kysymys.

Pidempiaikaisen muutoksen aikaansaaminen ja toiminnan juurruttaminen ei näytä kuitenkaan tutkimusten valossa realistiselta yhden lyhyen hankkeen aikana, jos kohderyhmän tavoittaminen, perheiden luottamuksen saavuttaminen ja myös kantaväestön osallistumisaktiivisuus osoittaa vievän suurimman osan ajasta. Vaikka hankkeissa toiminnallisilla rakenteilla luotiin mahdollisuuksia kaksisuuntaiseen kotoutumiseen, voidaan tutkimustulosten perusteella todeta hankeajan lyhyys, kun yksittäiset positiiviset kokemukset eivät riitä vielä yksin edistämään myönteisten asenteiden kehittymistä koko etnistä ryhmää kohtaan (Mähönen - Jasinskaja-lahti 2013: 252-253). Vaikka monikulttuurisella nuorella olisi suomen kansalaisuus ja hän myös kokisi olevansa suomalainen, merkityksen osallisuudesta luo lopulta yhteiskunnan asenteet liittyen vierauteen ulkonäön tai kielen suhteen. (Litja 2009: 49-54.) Tätä havaintoa tukee Mähösen ja Jasinskaja-Lahden (2013: 248, 250) viittaama Euroopan komission vuonna 2008 tekemä tutkimusvertailu, jossa suomalaisten etniset asenteet näyttäytyvät hieman kielteisempinä kuin keskimäärin Euroopassa.

10.3 Valtakunnan tason tuella ja päätösten pysyvyydellä

Vaikka kuntien toimijat näkevät kunnan vastuun juurruttamisen toteutuksen aikaansaamiseksi, on valtakunnan tason tuen vaikutus ilmeinen hanketoimijoiden motivaatioon toteuttaa kotouttavaa työtä. Kuntien haastatteluissa tulee esille turhautuminen siitä, miten valtakunnan tasolla kotouttamistyö nähdään edelleen hyvin maahanmuuttosidonnaisena. Kunnissa on havaittu, ettei edellä mainittu kohderyhmän tarvitsema kokonaisvaltaisempi perhelähtöinen kotouttamistyö ja sen toteuttamiseen vaadittava pidempi aika välity toimijoiden toivomalla tavalla päättäjille. Hammar-Suutari (2009:80) osoittaa tutkimuksessaan samansuuntaisen ristiriidan virallisen ohjelmatason ja todellisen monikulttuurisuuden välillä. Tällä hän tarkoittaa sitä, etteivät kotouttamislainsäädäntöön pohjautuvat linjaukset kaksisuuntaisesta kotoutumisesta auta, jos monikulttuu-

risuus nähdään edelleen kapeasti koskemaan ohjelmason integraation sijaan maahanmuuttajan assimilaatiota eli sopeutumista yhteiskunnan vallitseviin olosuhteisiin. Olisikin hyvä nähdä, että kotouttamislain edellyttämään valtion kotouttamisohjelmaan kirjatut sisällöt toteutuvat tulevaisuudessa ja tukevat hanketoiminnassa kehitettyjä toimintamalleja, jotka ovat osoittaneet tavoittavan tällä hetkellä kotouttamistyön ulkopuolella olevan kohderyhmän ja luovan rakenteita integraatioajatusta tukevaan kaksisuuntaiseen kotoutumiseen.

Suurimpana haasteena ei ole se etteivätkö hankkeiden kautta olisi kunnissa havahduttu kohderyhmän tarvitsemaan tukeen, vaan se, miten kohderyhmän tavoittanut ja kotoutumista tukeva toiminta nähtäisiin myös valtakunnan tasolla merkittävänä viranomaislähtöisen ja maahanmuuton alkuvaiheessa korostuvan ohjaustyön rinnalla. On olo, että hankkeissa kehitettyä matalankynnyksen aidosti osallistavaa toimintaa ei nähdä tarpeeksi perusteltuna.

Saukkonen (2013: 94) näkee sen, miten valtion keskushallinnon strategiset tavoitteet ja linjaukset ovat haastavia toteuttaa konkreettisesti kunnissa, kun ohjausvälineet ja taloudelliset voimavarat ovat usein riittämättömät (Saukkonen (2013: 94). Tämä korostui hankkeissa, joissa kuntapilottiohjelman koordinointi ja rahoituspäätökset koettiin hyvin ennakoimattomiksi ja nähtiin, että rahoituksen lyhytjänteisyys aiheutti erityisen haasteen sekä toiminnan juurruttamiseen että lasten, nuorten ja perheiden kotoutumisprosessiin. Kuntapilottiohjelma lopetettiin yllättäen ja tilalle tuli Osallisena Suomessa – hanke. Kuitenkaan kaikki kuntapilottiohjelman hankkeet eivät saaneet jatkorahoitusta tähän hankkeeseen, vaikka hankeanomukseen kirjattiin tavoitteeksi kuntapilottiohjelmassa kehitetyn toiminnan turvaaminen ja juurruttaminen.

Peltolan ja Vuorennon (2007: 54) tutkimuksessaan haastattelemat valtionhallinnon edustajat kokivat, että hanketoimijat kertovat kehittämistyöstä hyvin yksityiskohtaisesti ja laajasti, jolloin saattaa olla hankalaa saada selvyys rajatun ja kohdennetun asian vaikutuksista kunnassa tietyssä kontekstissa. Kuitenkin omassa opinnäytetyössäni nousee esille kuntien toimijoiden kokema turhautuminen liialliseen kirjoittamiseen ja siihen, miten hankehakemuksissa ja raporteissa tulee juurikin olla ne tietyt taikasanat, jotta toiminta voisi saada jatkorahoitusta ja sitä pystytäisiin alkaa juurruttamaan. Kirjallisten raporttien taikasanat eivät kuitenkaan hyvän käytännön levittämisen kannalta avaa toisen kunnan toimijoille kokemuksia toiminnan toteutuksesta ja erityisesti haasteista, jotka monesti kertovat myös avaimen onnistumiseen.

Haastatteluissa pohdittiin raporttien ohella hyödyllistä tapaa levittää tietoa ja saada hyviä käytäntöjä ja toimintamalleja omassa kunnassa samanlaiselle kohderyhmälle toteutettavan toiminnan toteutukseen ja juurruttamiseen mahdollisimman helposti hektisen työn keskellä. Kirjalliset hankeraportit nähdään tärkeiksi toiminnan esittelemiseen ja perustelemiseen paikallisessa kontekstissa, mutta samalla nähdään myös selvästi, ettei niitä hyödynnetä ja koeta laajemmin hyvän käytännön levittämisessä hyödylliseksi. Sekä Peltolan ja Vuorenon (2007) että Arnkilin (2006) tutkimukset vahvistavat tämän tuloksen. Projektiraporteissa kuvatuista toimintamalliesimerkeistä on vaikea tavoittaa käytäntöön omaan kontekstiin soveltamisen prosessia ja ne jäävät tästä syystä usein käytännön työn kannalta hyvin etäisiksi ellei raportin rinnalla hyödynnetä verkostoissa tapahtuvaa vuorovaikutteista jokaisen omakohtaista oppimista (Peltola – Vuoreno 2007: 56; Arnkil 2006: 64).

Internetin käyttö nähdään kiireisessä arjessa hyvänä muiden kotouttamistyötä tekevien hanketoimijoiden kohtaamisen ohella. Kunnissa todetaan, että tällä hetkellä internetistä tiedon löytäminen on kuitenkin työlästä ja aikaa vievää, kun ei ole yhtä selkeää koottua paikkaa kotouttamistyöhön keskittyvään materiaaliin eikä ole tahoa, joka koordinoisi sivustoa liittyen kotouttamistyön uuteen tutkimukseen ja hyviin käytäntöihin.

11 Pohdinta

Maahanmuuton kasvaminen ja monimuotoistuminen on asettanut yhteiskunnalle haasteen kehittää ja löytää hyviä käytäntöjä, joiden kautta kaikki maahanmuuttajat saisivat kokemuksen kuulumisesta yhteiskunnan aktiivisiksi jäseniksi. Näen oman opinnäytetyöni ajankohtaisena kotouttamistyön kehittämisen näkökulmasta. Opinnäytetyölläni pyrin saamaan kuntien toimijoiden äänen kuulumaan päättäjille ja vastaamaan kuntapilottiohjelman arviointitutkimuksen aikaan vielä vaikeasti arvioitavissa olleeseen tilanteeseen liittyen toimintamallien juurtumiseen kunnissa.

Vaikka kuntien tehtävänä on juurruttaa, on valtakunnan tasolla oltava kokonaisnäkemyksistä kotouttamistyöstä, jotta kehittämistyöllä voidaan saavuttaa myös pysyvyyttä. Hanketodellisuus on ottanut vallan kotouttamistyön kehittämisessä ja tuntuu, että hankkeisiin kohdistetaan resursseja enemmän mitä hankkeiden tuottamaa tietoa kotouttamistyön todellisuudesta pystytään hyödyntämään valtakunnan päättäjien tasolla. Hankkeet ovat merkittäviä työn kehittämisen kannalta, mutta niistä ei pitäisi muodostua itsestään selvää resurssikanavaa kotouttamistyölle tai toisaalta pakonomaista tavoitetta luoda mahdollisimman monta uutta ja erikoista hyvää käytäntöä. Opinnäytetyöni tulosten kiteytyksenä näenkin sen, miten juurruttamista tulisi mitata laajemmin kuin vain kuntaan osaksi peruspalveluja vakiintuneiden yksittäisten toimintamallien lukumääränä. Arnkil (2006: 64-66) toteaa, että liian usein hyvänä käytäntönä pidetäänkin ylipäätään vain onnistunutta toimintamallia eikä myöskään tiedosteta, että kehitettyjen käytäntöjen hyvyys saattaa ilmetä vasta pitkän aikavälin kuluttua projektin loputtua. (2006: 64-66). On selvää, että jokainen yksittäinen projekti ei voi onnistua aikaansaamaan vain hyviä käytäntöjä vaan projektityön tehtävänä on myös osoittaa kohdattuja haasteita ja havaintoja siitä, että kaikki uusi ei aina toimi eikä varsinkaan kaikissa konteksteissa (Uusikylä – Karinen 2005: 51; Laamanen – Ala-Kauhaluoma – Nouko-Juvonen 2002: 63).

Opinnäytetyöni tulokset vahvistavat aiempaa tutkimusta juurruttamisesta ja erityisesti sitä, miten juurruttamisen kohteena oleva konteksti vaikuttaa juurruttamiseen. Kotouttamisesta on saatavilla paljon enemmän tietoa kuin aiemmin, mutta varsinaista tutkimustietoa kotouttamistyön vaikuttavuudesta on edelleen melko vähän tai rajatusta teemasta. Vaikka perhelähtöisyys nousee esille ja perhe-elämän ja vanhempien nähdään vaikuttavan voimakkaasti lasten ja nuorten hyvinvointiin ja kotoutumiseen myös oman opinnäytetyöni tuloksissa, Alitolppa-Niitamo ja Leinonen (2013: 96) osoittavat,

että maahanmuuttajiin liittyvä tutkimus on keskittynyt vielä pääasiassa yksilöihin sekä yksilöiden ja vastaanottavan yhteiskunnan välisiin suhteisiin.

Jotta pystytäänkin vastaamaan maahanmuuttajalasten, -nuorten- ja -perheiden tarpeisiin myös tulevaisuudessa, on saatava syvemmin tutkimustietoa hanketyössä kehitettyjen toiminnallisten menetelmien hyödynnettävyydestä koko perheen kotoutumiselle ja kohderyhmän luonteen vaikutuksesta toteutettavaan toimintaan. Luottamus ei rakennu automaattisesti missään tapauksissa, mutta yhteisen kielen ja kulttuurisen ymmärryksen puute tuo siihen lisähaasteita ja tarvetta henkilöstön kulttuurisensitiiviselle ymmärrykselle ja vuorovaikutusta tukevien toimintamallien käyttöönotolle.

Kulttuurisensitiivistä ymmärrystä saattaisi lisätä myös kokemusasiantuntijoiden parempi hyödyntäminen toimintamallien kehittämisessä ja tutkimustiedon tuottamisessa, kuten opinnäytetyöni tuloksissa todetaan. Arnkil (2009: 332-334) toteaa toiminnan juurruttamisen näkökulmasta, että asiakkaat voidaan nähdä yhteistyökumppanina eikä vain tutkimuksen kohteena selvitettäessä kehitettävän käytännön vaikuttavuutta projektin loputtua. Suomessa on entistä enemmän jo pitkään maassa asuneita ja toisen polven maahanmuuttajataustaisia henkilöitä, joilla olisi varmasti antaa oman kotoutumisen kokemuksensa kautta vahvaa kohderyhmäsidonnaista asiantuntemustaan kotouttamistyön kehittämisessä.

Perusteltu tutkimustieto ja kokemusasiantuntijuuden arvostaminen voisi mahdollistaa perustellusti tulevaisuudessa korvamerkityn valtionavustuksen maahanmuuttajatiheisiin kuntiin, jotta lakisääteisten kotouttamispalvelujen osaksi pystyttäisiin luomaan pysyvä malli toiminnallisesta kotouttamisesta kunnan kohderyhmän mukaan. Pysyvän mallin luomista edesauttaisi jo pelkästään se, että arvokas tutkimustieto ja kehitetyt käytännöt saataisiin leviämään ja tultaisiin entistä tietoisimmiksi toiminnallisesta kaksisuuntaisesta kotouttamisesta. Näkisin opinnäytetyöni tuloksiin pohjaten hyvänä koordinoivan tahon, joka kokoaisi valtakunnallisesti hankkeissa kehitetyt käytännöt ja tutkimustiedon yhteen paikkaan; hanketoimijan sanoin *kotouttamisportiksi sosiaaliportin tapaan*. Tämä edesauttaisi sitä, ettei pyörää tarvitsisi kehittää aina uudelleen, vaan voisi muokata satulan paikkaa ja tangon korkeutta oman kunnan kontekstiin ja kohderyhmän tarpeisiin sopivaksi.

Lähteet

Alitolppa-Niitamo, Anne - Säävälä, Minna 2013. Johdattelua kirjan teemoihin. Teoksessa Alitolppa-Niitamo, Anne - Fågel, Stina - Säävälä, Minna (toim.) Olemme muuttaneet - ja kotoudumme. Väestöliitto: Helsinki. 5-11.

Alitolppa-Niitamo, Anne - Leinonen, Elina 2013. Perhe, muutto ja maahanmuutto. Teoksessa Alitolppa-Niitamo, Anne - Fågel, Stina - Säävälä, Minna (toim.) Olemme muuttaneet - ja kotoudumme. Väestöliitto: Helsinki. 96-113.

Andersson, Mette 2002. Identity work in sports. Ethnic minority youth, norwegian macrodebates and the role model aspect. Journal of international migration and integration 3/1, 83-106.

Arnkil, Robert – Spangar, Timo – Jokinen, Esa 2007. Hyvä vertaisoppiminen kuntatyön arjessa. Toteutettavuusanalyysi hyvien käytäntöjen välittämisessä. Suomen kuntaliitto: Helsinki.

Arnkil, Robert 2006. Hyvien käytäntöjen levittäminen EU:n kehittämisstrategiana. Teoksessa Seppänen-Järvelä, Riitta – Karjalainen, Vappu (toim.) Kehittämistyön risteyskysä. Stakes: Helsinki. 55-72.

Arnkil, Robert 2009. Siltoja yli kinkkisen virran: hyvien käytäntöjen leviäminen työyhteisössä. Teoksessa Filander, Karin – Vanhalakka-Ruoho, Marjatta (toim.) Yhteisöllisyys liikkeessä. Aikuiskasvatuksen 48. vuosikirja. Jyväskylä: Kansanvalistusseura.

Berry, John, W 1997. Immigration, acculturation and adaptation. Applied Psychology: An International Review 46 (1), 5-68.

Ekholm, Elina 1994. Syrjäytyä vai selviytyä: pakolaisten elämää Suomessa. Hki: Sosiaali- ja terveysministeriö. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 1994:9

Fagerlund, Emilia – Maijala, Hanna-Mari 2011. Saa hengata eri porukan kanssa. Maahanmuuttajataustaisten lasten ja nuorten liikuntaan osallistumisen tukeminen. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 248. Jyväskylä: Likes-tutkimuskeskus.

Hammar-Suutari, Sari 2009. Asiakkaana erilaisuus. Kulttuurien välisen viranomais toiminnan etnografia. Joensuun yliopisto. Karjalan tutkimuslaitoksen julkaisuja N:o 147. Akateeminen väitöskirja. Joensuu: Yliopistopaino.

Harinen, Päivi – Honkasalo, Veronika – Souto, Anne-Mari Suurpää, Leena 2009. Ovien availua. Teoksessa Harinen, Päivi – Honkasalo, Veronika – Souto, Anne-Mari Suurpää, Leena (toim.) Ovet auki! Monikulttuuriset nuoret, vapaa-aika ja kansalaistoimintaan osallistuminen. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura. Julkaisuja 91. 5-21.

Hirsjärvi, Sirkka – Remes, Pirkko – Sajavaara, Paula 2001. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.

Häikiö, Liisa – Niemenmaa, Vivi 2007. Valinnan paikat. Teoksessa Laine, Markus – Bamberg, Jarkko – Jokinen, Pekka (toim.) Tapaustutkimuksen taito. Gaudeamus: Helsinki. 41-56.

Hämäläinen, Hannu – Jäppinen, Tuula – Kivisaari, Sirkku 2011. Mihin innovaatioita tarvitaan sosiaali- ja terveysalalla? Yhteiskuntapolitiikka 76/2011. 219-226.

Hämäläinen, Kari - Sarvimäki, Matti 2011. Vaikuttavaa kotouttamista. Tilastokeskuksen hyvinvointikatsaus 2/2011. Verkkodokumentti. <http://www.stat.fi/artikkelit/2011/art_2011-05-30_003.html?s=1>

Itkonen, Tuija 2012. Kameleonttipuuhaa. Interkulttuurisuus ammatillisessa oppilaitoksessa. Helsingin yliopisto. Koulutus- ja kehittämiskeskus Palmenia. Helsinki: Unigrafia. <<http://www.helsinki.fi/palmenia/hankkeet/2012/tuija.pdf>>

Joronen, Tuula 2009. Kulttuuripalveluiden saavutettavuus maahanmuuttajataustaisten lapsiperheiden näkökulmasta. Teoksessa Joronen, Tuula (toim.) Maahanmuuttajien vapaa-aika ja kulttuuripalvelut pääkaupunkiseudulla. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus. 73-88.

Keskinen, Suvi – Vuori, Jaana 2012. Erot, kuuluminen ja osallisuus hyvinvointiyhteiskunnassa. Teoksessa Keskinen, Suvi – Vuori, Jaana – Hirsiaho, Anu (toim.): Monikulttuurisuuden sukupuoli. Kansalaisuus ja erot hyvinvointiyhteiskunnassa. Tampere: Tampereen yliopisto. 7-35.

Kim, Heli 2009. Miten monikulttuurista liikunta ja urheilu Suomessa on? Monikulttuuristen nuorten puheenvuoro. Teoksessa Harinen, Päivi – Honkasalo, Veronika – Souto, Anne-Mari Suurpää, Leena (toim.) Ovet auki! Monikulttuuriset nuoret, vapaa-aika ja kansalaistoimintaan osallistuminen. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura. Julkaisuja 91. 160-176.

Kivijärvi, Antti – Harinen, Päivi 2009. Omat ja vieraat. Rajanvetoja monikulttuuristuvassa yhteiskunnassa. Teoksessa Harinen, Päivi – Honkasalo, Veronika – Souto, Anne-Mari – Suurpää, Leena (toim.) Ovet Auki! Monikulttuuriset nuoret, vapaa-aika ja kansalaistoimintaan osallistuminen. Nuorisotutkimusverkosto/nuorisotutkimusseura: Helsinki. 76-93.

Kiviniemi, Kari 2010. Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa Aaltola, Juhani – Valli, Raine (toim.): Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Jyväskylä: PS-kustannus.

Laamanen, Elina – Ala-Kauhaluoma, Mika – Nouko-Juvonen, Susanna 2002. Kuntien ja kolmannen sektorin projektiyhteistyö sosiaali- ja terveyshuollossa. Kokemuksia ja kehittämisajatuksia. Helsinki: Suomen kuntaliitto.

Laine, Markus – Bamberg, Markku – Jokinen, Pekka 2007. Tapaustutkimuksen käytäntö ja teoria. Teoksessa Laine, Markus – Bamberg, Jarkko – Jokinen, Pekka (toim.) Tapaustutkimuksen taito. Gaudeamus: Helsinki. 9-40.

Laki kotoutumisen edistämisestä 1386/2010. verkkodokumentti. <<http://www.finlex.fi>> Luettu 9.11.12.

Laki maahanmuuttajien kotoutumisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta 493/1999. verkkodokumentti. <<http://www.finlex.fi>>. Luettu 9.11.2012

Latvala, Eila – Vanhanen-Nuutinen, Liisa 2003. Laadullisen hoitotieteellisen tutkimuksen perusprosessi. Sisällönanalyysi. Teoksessa Janhonen, Sirpa – Nikkonen, Merja (toim.) Laadulliset tutkimusmenetelmät hoitotieteessä. Helsinki: WSOY: 21-43.

Litja, Jukka-Pekka 2009. Kulttuurinen identiteetti pelivälineenä. Teoksessa Harinen, Päivi – Honkasalo, Veronika – Souto, Anne-Mari – Suurpää, Leena (toim.) Ovet Auki! Monikulttuuriset nuoret, vapaa-aika ja kansalaistoimintaan osallistuminen. Nuorisotutkimusverkosto/nuorisotutkimusseura: Helsinki. 49-61.

Makkonen, Timo – Koskenniemi, Eero 2013. Muuttoliikkeen ja maahanmuuttajien aseman oikeudellinen sääntely. Teoksessa Martikainen, Tuomas – Saukkonen, Pasi – Säävälä, Minna (toim.) Muuttajat. Kansainvälinen muuttoliike ja suomalainen yhteiskunta. Helsinki: Gaudeamus. 55-80.

Malmsten, Annukka 2007. Rajaaminen. Teoksessa Laine, Markus – Bamberg, Jarkko – Jokinen, Pekka (toim.) Tapaustutkimuksen taito. Gaudeamus: Helsinki. 57-73.

Martikainen, Tuomas – Haikkola, Lotta 2010. Sukupolvet maahanmuuttajatutkimuksessa. Martikainen, Tuomas – Haikkola, Lotta (toim.) Maahanmuutto ja sukupolvet. Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 106. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto. 9-43.

Martikainen, Tuomas – Saari, Matti – Korkiasaari, Jouni 2013. Kansainväliset muuttoliikkeet ja Suomi. Teoksessa Martikainen, Tuomas – Saukkonen, Pasi – Säävälä, Minna (toim.) Muuttajat. Kansainvälinen muuttoliike ja suomalainen yhteiskunta. Helsinki: Gaudeamus. 23-54.

Martikainen, Tuomas – Sintonen, Teppo - Pitkänen, Pirkko 2006. Ylirajainen liikkuvuus ja etniset vähemmistöt. Teoksessa Martikainen, Tuomas (toim.) Ylirajainen kulttuuri: Etnisyys Suomessa 2000-luvulla. Helsinki: SKS

Mähönen, Tuuli Anna – Jasinskaja-Lahti, Anna 2013. Etniset ryhmäsuhteet ja maahanmuuttajien akkulturaatio. Teoksessa Martikainen, Tuomas – Saukkonen, Pasi – Säävälä, Minna (toim.) Muuttajat. Kansainvälinen muuttoliike ja suomalainen yhteiskunta. Helsinki: Gaudeamus. 247-261.

Mäkinen, Olli 2006. Tutkimusetiikan ABC. Helsinki: Tammi.

Nousiainen, Kirsi – Paasivirta, Annukka – Turunen, Saija 2011: Läheisneuvonpidon juurtuminen pääkaupunkiseudulla. Teoksessa Nousiainen, Kirsi - Paasivirta, Annukka - Pitkänen, Sari – Turunen, Saija - Vehviläinen, Jukka (toim.) Monialainen yhteistyö ja verkostomaiset työtavat lasten ja nuorten palveluissa. Sektoritutkimuksen neuvottelukunta. 12-40.

Opetus- ja kulttuuriministeriö 2012. Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma 2012-2015. Opetus- kulttuuriministeriön julkaisuja 2012:6

Peltola, Marja 2009. Intergenerational Relations in Families with an Immigrant Background. Report on family interviews for project Interface. Helsinki: The Finnish Youth Research Network.

Peltola Ulla, Vuorento Mirkka 2007. Juurruttamisen edistäjät ja estäjät. Kokemuksia työllistymispalvelujen kehittämishankkeista. Helsinki: Kuntoutussäätiön työselosteita 33/2007.

Peuhkuri, Timo 2005. Tapaustutkimuksen valinnat. Teoksessa Räsänen, Pekka - Anttila, Anu-Hanna – Melin, Harri (toim.) Tutkimusmenetelmien pyörteissä. Sosiaalitutkimuksen lähtökohdat ja valinnat. Juva: PS-Kustannus. 291-308.

Pitkänen, Pirkko 2006. Etninen ja kulttuurinen monimuotoisuus viranomaistyössä. Helsinki: Edita.

Ronkainen, Jussi 2009. Suomalaisuuden kategoriat. Maahanmuuttajataustaiset nuoret ja ”omanmaalaisuus”. Teoksessa Harinen, Päivi – Honkasalo, Veronika – Souto, Anne-Mari – Suurpää, Leena (toim.) Ovet Auki! Monikulttuuriset nuoret, vapaa-aika ja kansalaistoimintaan osallistuminen. Nuorisotutkimusverkosto/nuorisotutkimusseura: Helsinki. 25-43.

Saukkonen, Pasi 2013. Maahanmuutto- ja kotouttamispolitiikka. Teoksessa Martikainen, Tuomas – Saukkonen, Pasi – Säävälä, Minna (toim.) Muuttajat. Kansainvälinen muuttoliike ja suomalainen yhteiskunta. Helsinki: Gaudeamus. 81-100.

Schubert, Carla 2013. Kotoutumisen psykologiaa. Teoksessa Alitolppa-Niitamo, Anne - Fågel, Stina - Säävälä, Minna (toim.) Olemme muuttaneet - ja kotoudumme. Maahanmuuttaneen kohtaaminen ammatillisessa työssä. Helsinki: Väestöliitto, 63-77.

Seppänen-Järvelä, Riitta 2006. Suunnittelurationalismista hyviin käytäntöihin. Kehittämisen menetelmien ja ajattelutapojen muodonmuutos. Teoksessa Seppänen-Järvelä, Riitta – Karjalainen, Vappu (toim.) Kehittämistyön risteysksiä. Helsinki: Stakes. 17-33.

Sisäasiainministeriö 2013. Maahanmuuton vuosikatsaus 2012. Verkkodokumentti. <http://www.migri.fi/download/43811_43667_Maahanmuuton_tilastokatsaus2012_web.pdf> Luettu 31.8.2013.

Strategiamme 2012...2015. Esite. Socca – Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus.

Säävälä, Minna 2013. Maahanmuutto perheilmionä. Teoksessa Martikainen, Tuomas – Saukkonen, Pasi – Säävälä, Minna (toim.) Muuttajat. Kansainvälinen muuttoliike ja suomalainen yhteiskunta. Helsinki: Gaudeamus. 101-122.

Tiilikainen, Marja 2007. Somaliäidit ja transnationaalinen perhe. Teoksessa Martikainen, Tuomas – Tiilikainen, Marja (toim.) Maahanmuuttajanaiset: Kotoutuminen, perhe ja työ. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisuja D46. Helsinki: Väestöliitto. 266-284.

Tilastokeskus 2012. Väestörakenne 2011 – vuosikatsaus. Suomen väestöstä ulkomaista syntyperää olevia 4,8 prosenttia. julkaistu 30.11.2012. Verkkodokumentti. <http://www.stat.fi/til/vaerak/2011/01/vaerak_2011_01_2012-11-30_tie_001_fi.html> Luettu 25.1.2013.

Tuominen, Anniina – Paananen, Maarit – Virtanen, Petri 2005. Projektituotteistajan opas. Helsinki: Työministeriö.

Tuomi, Jouni – Sarajärvi, Anneli 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Työ- ja elinkeinoministeriö 2013. Maahanmuuttajabarometri 2013.

Työ- ja elinkeinoministeriö 2012. Valtion kotouttamisohjelma. Hallituksen painopisteet vuosille 2012-2015. Työ- ja Elinkeinoministeriön julkaisuja 27/2012.
Uusikylä, Petri – Harrinvirta, Markku – Eronen, Antti – Kinnunen, Katri 2011. Pilottiohjelma maahanmuuttajien kotoutumisen ja työllistymisen edistämiseksi. Kokonaisarviointi pilottiohjelman yhteydessä toteutetuista hankkeista. Net Effect Oy. Moniste.

Uusikylä, Petri – Karinen, Risto 2005. Kohti tuloksellisempaa ja vaikuttavampaa projektitoimintaa. Selvitys ESR-osarahoitettujen maahanmuuttajahankkeiden onnistumisesta. ESR Tutkimukset ja selvitykset 4/05. Helsinki: Työministeriö.

Uusikylä, Petri – Puurtinen, Sari – Terävä, Eeva – Kinnunen, Katri 2010. Maahanmuuttajat kuntalaisina. Selvitys maahanmuuttajien elämäntilanteesta ja palveluista Itä-Suomessa 2010. Helsinki: Etelä-Savon elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus.

Virtanen, Mervi 2010. EU:n maahanmuutto- ja kotouttamispolitiikka. Teoksessa Horttanainen, Erja – Wikman-Immonen, Anu (toim.) Kunnat kansainvälisen maahanmuuttopolitiikan toteuttajina. Helsinki: Suomen kuntaliitto. Verkkojulkaisu. 31-35.

Vuori, Jaana 2012. Arjen kansalaisuus, sukupuoli ja kotouttamistyö. Teoksessa Keskinen, Suvi – Vuori, Jaana – Hirsiaho, Anu (toim.): Monikulttuurisuuden sukupuoli. Kansalaisuus ja erot hyvinvointiyhteiskunnassa. Tampere: Tampereen yliopisto. 235-262.

Yhdenvertaisuuslaki 20.1.2004/21. Verkkodokumentti.
<<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2004/20040021>> luettu 01.02.2012

Zacheus, Tuomas – Koski, Pasi – Rinne, Risto – Tähtinen, Juhani 2012. Maahanmuuttajat ja liikunta. Liikuntasuhteen merkitys kotouttamiseen Suomessa. Kasvatustieteiden tiedekunnan julkaisu A: 212. Turku: Turun yliopisto.

Liite 1. Saatekirje

Arvoisa kuntapilottihankkeen edustaja,

Olen Kaisa Kakko ja suoritan sosionomin ylempää ammattikorkeakoulututkintoa (YAMK) Metropolia ammattikorkeakoulussa. Teen tutkintoni liittyvän opinnäytetyöni yhteistyössä Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskuksen Soccan kanssa. Opinnäytetyöni tukee Soccan saamaa toimeksiantoa, jonka tavoitteena on Pilottiohjelmassa maahanmuuttajien kotoutumisen ja työllistymisen edistämiseksi toimivien hankkeiden tulosten ja hyvien käytäntöjen levittäminen.

Opinnäytetyössäni tarkoitukseni on selvittää, mitkä tekijät ovat edistäneet ja estäneet näissä ns. kuntapilottihankkeissa kehitettyjen maahanmuuttajien kotoutumista tukevien toimintamallien juurruttamisen osaksi kuntien olemassa olevia palvelurakenteita. Olen rajannut omaan opinnäytetyöhöni kunnat, joissa hankkeessa kehitetty kotouttava toiminta tai osa siitä liittyy erilaisista kulttuurisista taustoista tulevien lasten ja nuorten vapaa-ajan ja harrastustoiminnan tukemiseen.

Tarkoitukseni ei ole arvioida tai vertailla kuntien toimintamalleja, vaan nostaa esille toimijoiden arvokas kokemustieto hankerahoitteisen toiminnan juurruttamisen mahdollisuuksista ja haasteista. Monet uudet innovatiiviset ideat kotoutumisen vahvistamiseen syntyvät hankkeissa ja ajankohtainen haaste onkin siinä, miten hyvät innovatiiviset ideat saadaan juurrutettua käytäntöön ja levitettyä entistä laajemmin.

Toivonkin, että tavoitan tällä saatekirjeellä teidän ohella ydinjoukon hankkeessa mukana olleita maahanmuuttajatyön toimijoita sekä hankkeen aikana luotujen toimintamallien parissa työtä tekeviä henkilöitä, jotka olisivat motivoituneita osallistumaan ryhmähaastatteluun. Keskustelun omainen ryhmähaastattelu on toteutettavissa maahanmuuttajatoimijoiden alueellisessa verkostotapaamisessa, jonka järjestämisestä olette saaneet jo aiemmin viestiä Soccalta.

Olen tehnyt sopimuksen opinnäytetyön teosta Soccan kanssa, mutta tulen anomaan tutkimusluvan kirjallisesti kunnaltanne niin halutessanne ja pyytämään jokaiselta haastateltavalta kirjallisen suostumuksen haastatteluun. Lähetän myös tutkimushaastatteluun osallistuville haastateltaville etukäteen tutustumista varten teemahaastattelurungon. Haastattelut nauhoitetaan ja niissä esille tulleet vastaukset käsitellään luottamuksellisesti, joten yksittäisen henkilön henkilöllisyys ei tule esiin aineistosta tai valmiista opinnäytetyöstä.

Olisin kiitollinen, jos osallistuisitte opinnäytetyöhöni ja saisin vastauksena sähköpostiini tiedon tutkimushaastatteluun suostuvista henkilöistä ja sopivasta ajankohdasta. Mikäli verkostotapaaminen ei mahdollinen, voidaan haastattelu suorittaa tarvittaessa muuna sovittuna ajankohtana touko-kesäkuussa 2013.

Annan mielelläni lisätietoja tarvittaessa.

Yhteistyöstä etukäteen kiittäen

Kaisa Kakko,

kaisa.kakko@metropolia.fi

Liite 2. Kirjallinen suostumus opinnäytetyöhön

KIRJALLINEN SUOSTUMUS OPINNÄYTETYÖHÖN

Suostun Kaisa Kakon suorittamaan opinnäytetyön tutkimushaastatteluun ja haastattelun nauhoittamiseen.

Olen tietoinen opinnäytetyön hyödyntämisestä Soccan saamaan toimeksiantoon, jossa on tavoitteena Kuntapilottiohjelmassa maahanmuuttajien kotoutumisen ja työllistymisen edistämiseksi toimineiden hankkeiden tulosten ja hyvien käytäntöjen levittäminen.

Opinnäytetyöhön osallistuminen on täysin vapaaehtoista. Voin halutessani peruuttaa tai keskeyttää osallistumiseni tai kieltäytyä opinnäytetyöhön osallistumisesta missä vaiheessa tahansa.

Tutkimustuloksiani ja kerättyä aineistoa saa käyttää tutkimusraportissa ja hyödyntää toimeksiantoa tukien sellaisessa muodossa, ettei ryhmähaastatteluaineistosta yksittäisiä henkilötietoja mainita.

Minulla on oikeus saada lisätietoa opinnäytetyöstä missä vaiheessa tahansa.

Aika ja paikka

Allekirjoitus ja nimen selvennys

Liite 3. Teemahaastattelurunko

Haastateltavien taustatiedot:

- työnkuva
- suhde hanketoimintaan

1. Kehitetyn toimintamallin tuottama lisäarvo kunnan kotouttamistyöhön

- Mikä on kehitetyn toiminnan tuottama keskeinen lisäarvo?
- Miten toiminta on vahvistanut kaksisuuntaista kotoutumista?
- Mikä on toiminnan suhde kunnan olemassa olevia palveluita?
- Onko maahanmuuttajahankkeen juurruttamisessa erityistä huomioitavaa?
- Miten toiminnan tuloksia on hyödynnetty kotouttamistyössä?
- Miten toimintaa voitaisiin edelleen kehittää jatkossa?
- Miten toimintamalli ja sen kehittämisprosessi on dokumentoitu?
- Minkälaisesta välineestä olisi hyötyä dokumentoinnissa ja levittämisessä?

2. johtaminen ja päätöksenteko

-
- Kuka vastaa toimintamallista kunnassa?
- Miten tietoisia kunnan johto on hankkeesta ja kehitetystä toiminnasta?
- Miten toiminta näyttäytyy osana kunnan olemassa olevaa palveluverkostoa?
- Onko toiminta kirjattuna esim.
 - monikulttuurisuusohjelmaan?
 - lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmaan/strategiaan?
- Miten toiminta on rahoitettu kuntapilottiohjelman päättymisen jälkeen?
- Toimiiko osana jotakin uutta hanketta?
- Onko resursseja kohdennettu juurruttamiseen ja toiminnan jatkuvuuden turvaamiseen

3. Viestintä

a. Yhteys asiakkaisiin

- Miten kohderyhmänä olevat lapset/nuoret/perheet on tavoitettu ja saatu mukaan toimintaan/ toiminnan kehittämiseen?
- Miten perheet ovat hyötäneet toiminnasta kotoutumisen näkökulmasta?
- Millaista palautetta asiakkailta saatu toiminnasta?

b. Yhteys paikallisiin verkostoihin

- Miten yhteistyö paikallisessa verkostossa on edistänyt tai estänyt juurruttamista?
- Onko hankkeessa ollut projektityöntekijää?
- Miten hankkeen päättymisen jälkeen tieto on jaettu verkostoissa ja enakoitu osaamisen siirto?
- Miten toimijat, jotka eivät ole olleet mukana varsinaisessa hanketyössä, ovat sitoutuneet toimintaan ja sen juurruttamiseen kunnassa?

c. Yhteys valtakunnallisiin verkostoihin

- Miten kuntapilottiohjelma on tukenut juurruttamista?
- Miten koet yhteistyön kuntapilottihankkeessa mukana olleiden muiden kuntien kanssa edistäneen tai estäneen juurruttamista?
- Minkälaisesta valtakunnallisesta tuesta olisi hyötyä juurruttamisessa?
- Onko huomattu kansallisen maahanmuuttopolitiikan ja nuorisopolitiikan vaikuttavan kunnan paikalliseen kotouttamistyöhön ja toimintamallin juurruttamiseen?
 - valtion kotouttamisohjelma?
 - valtionavustukset monikulttuuriseen nuorisotoimintaan?
 - kehittämisohjelma kotouttamiseen liikunnan avulla?